

Recomandările IHRA pentru

Predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

„[N]oi, Statele Membre IHRA [...] [c]omemorăm genocidul romilor. Recunoaștem, cu îngrijorare, că neglijarea acestui genocid a contribuit la prejudcățile și discriminările pe care multe comunități de romi continuă să le resimtă și astăzi.”

Punctul 4 din Declarația ministerială IHRA din 2020.

Prima ediție, publicată în 2024 de Alianța Internațională pentru
Memoria Holocaustului (IHRA) © 2024 IHRA

Toate drepturile rezervate. Conținutul acestei publicații poate fi
utilizat în mod liber și copiat în scopuri educaționale și alte scopuri
necomerciale, cu condiția ca orice reproducere să fie însoțită de
indicarea IHRA ca sursă.

Despre IHRA

Alianța Internațională pentru Memoria Holocaustului (IHRA) reunește guverne și experți pentru a consolida, a dezvolta și a promova la nivel mondial educația, cercetarea și comemorarea Holocaustului și pentru a susține angajamentele asumate în Declarația de la Stockholm din 2000 și Declarația ministerială IHRA din 2020. IHRA (fosta *Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance, and Research*, sau *ITF*) a fost fondată în 1998 de fostul prim-ministru suedez Göran Persson.

Astăzi, rețeaua IHRA este formată din treizeci și cinci de state membre și organizații internaționale partenere cheie, mandatul acesteia vizând abordarea aspectelor legate de Holocaust și de genocidul romilor. Acest mandat este sprijinit de rețeaua de experți a IHRA, care include reprezentanți ai principalelor instituții specializate în educație, comemorare și cercetare în legătură cu Holocaustul și cu genocidul romilor.

În 2009, IHRA a înființat Comitetul privind genocidul romilor. Definiția de lucru a antițigănistului/discriminării romilor, adoptată în 2020, subliniază angajamentul IHRA de a combate prejudecățile și discriminarea cu care comunitățile rome continuă să se confrunte în prezent.

Următoarele Recomandări pentru predarea și învățarea despre genocidul romilor în perioada nazistă au fost elaborate ca parte a acestor eforturi. Proiectul a fost inițiat oficial în cadrul sesiunii plenare a IHRA de la Atena, din 2021, și a progresat în baza unui angajament al IHRA, evidențiat în cadrul Forumului internațional de la Malmö din 2021 privind comemorarea Holocaustului și combaterea antisemitismului.

Despre această resursă și despre contribuții

Prezenta resursă a fost elaborată de Comitetul IHRA privind genocidul romilor. Aceasta a fost realizată în strânsă cooperare interdisciplinară cu experți din alte grupuri de lucru și comitete ale IHRA, cu partenerii săi internaționali permanenți și în dialog cu actorii și reprezentanții societății civile rome.

Prezenta resursă a fost elaborată pe parcursul a patru ani, începând din 2021. Aceasta se bazează pe Recomandările IHRA privind predarea și învățarea despre Holocaust, elaborate pentru cadrele didactice și responsabili cu formularea politicilor din domeniul educației, adoptate în 2019.

Aceste recomandări nu ar fi fost posibile fără numeroasele contribuții din partea delegațiilor IHRA care reprezintă toate statele membre. Mulțumiri speciale principalilor autori: președintele proiectului Miško Stanišić (Serbia), vicepreședinta proiectului Nina Krieger (Canada), Karola Fings (Germania), Stéphane Laederich (Elveția), Ruth-Anne Lenga (Regatul Unit) și Danijel Vojak (Croatia).

Mulțumiri suplimentare comunității mai largi de experți IHRA, inclusiv:

Richelle Budd-Caplan (Israel), Jennifer Ciardelli (SUA), Emir Grbić (Croatia), Paul Isaac Hagouel (Grecia), Wolf Kaiser (Germania), Mirjam Karoly (Austria), Martin Korčok (Slovacia), Martina Maschke (Austria), Oliver von Mengersen (Germania), Anna Mišková (Republica Cehă), Zuzana Pavlovská (Republica Cehă), Yael Richler (Israel), Michele Sarfatti (Italia), Patrick Siegele (Austria), Joanna Talewicz (Polonia), Felicia Waldman (România), Robert Williams (consilier al IHRA) și Martin Winstone (Regatul Unit); precum și partenerilor internaționali permanenți ai IHRA, inclusiv: Karel Fracapane și Isabel Tamoj (UNESCO), Tracey Petersen (Organizația Națiunilor Unite), Cristi Mihalache și Beata Bislim Olahova (Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului, ODIHR), Eva Sobotka (Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, FRA) și Eleni Tsetsekou și Oana Taba (Consiliul Europei).

Aprecieri și mulțumiri suplimentare următoarelor organizații ale societății civile rome și partenerilor romi care au sprijinit acest proiect: Asociația Romilor Polonezi (Polonia), Consiliul Central al Sintilor și Romilor din Germania (Germania), Consiliul Romilor Polonezi (Polonia), Uniunea Romilor din Croatia „Kali Sara” (Croatia), É Romani Glinda (Suedia), Forumul European al Romilor și Nomazilor (ERTF), Institutul European al Romilor pentru Artă și Cultură (ERIAC), Fundația pentru Dialog (Polonia), Uniunea Internațională a Romilor, Consiliul Național al Minorității Naționale Rome din Republica Serbia, Rețeaua Internațională Phiren Amenca, Romano Centro (Austria), Grupul de Sprijin pentru Romi din Regatul Unit și terType: Rețeaua Internațională a Tinerilor Romi.

Proiectul a fost coordonat de Natalie Harshman (2021–2024) și Rebecca Bamberger (2023–2024) în cadrul Biroului Permanent al IHRA, Berlin.

Dr. Kathrin Meyer

Secretar general al IHRA în perioada 2008-2025

Krystyna Gil a supraviețuit masacrului din orașul Szczurowa doar pentru că bunica ei se afla în locul potrivit la momentul potrivit.

Romii polonezi locuiau în Szczurowa de secole, dar, la 3 iulie 1943, o unitate de poliție germană nazistă și colaboratori locali au executat 93 de membri ai comunității rome într-un cimitir local. În drum spre locul execuției, mama Krystinei a reușit, neobservată, să-și dea fiica bunicii poloneze.

Acest masacu a fost doar unul dintre numeroasele masacre care au avut loc în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, când sute de mii de romi au fost uciși în Europa ocupată de naziști. În deceniile care au urmat, după sfârșitul războiului, poveștile victimelor și supraviețuitorilor au fost ignorate și neglijate. În pofida progresului considerabil pe care activiștii romi l-au înregistrat în ceea ce privește recunoașterea genocidului romilor în ultimele decenii, crimele împotriva

romilor comise de naziști, de statele fasciste și de colaboratorii lor rămân în mare măsură nerecunoscute în discursul istoric consacrat.

În contextul acestei istorii a neglijării, sunt deosebit de mândră să prezint *Recomandările IHRA pentru predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă*. Inițiate de Comitetul IHRA privind genocidul romilor și elaborate în strânsă cooperare cu organizațiile de romi și cu experți internaționali din domeniile educației, muzeelor și siturilor memoriale, aceste recomandări cuprinzătoare oferă responsabililor cu formularea politicilor și cadrelor didactice orientări practice privind explorarea acestei istorii de mult uitată. Sunt încântată că acest material este publicat în parteneriat cu UNESCO și sper că și alte organizații vor susține eforturile noastre de diseminare.

În Declarația ministerială IHRA din 2020, statele membre ale IHRA și-au asumat angajamentul politic de a comemora genocidul romilor. Ne aducem aminte pentru a onora victimele și supraviețuitorii. Ne aducem aminte deoarece neglijarea acestui genocid joacă și astăzi un rol în discriminarea romilor. Și ne aducem aminte pentru că numai atunci când guvernele și societățile își analizează în mod deschis și onest trecutul vom putea reuși să trăim conform valorilor democratice pe care sunt clădite societățile noastre.

După execuția în masă din Szczurowa, naziștii au încercat să elimine memoria comunității rome, incendiind casele celor pe care i-au ucis. Krystyna, care își pierduse mama, fratele și sora mai mică în masacu, și-a petrecut viața luptând pentru recunoașterea crimelor comise împotriva familiei și a comunității sale – mai întâi ca membră a Asociației Romilor Polonezi și, ulterior, ca președintă a Asociației Femeilor Rome. Prin aceste recomandări, sper să contribuim – într-un mod practic și care să conteze – la păstrarea vie a istoriei și a memoriei victimelor și supraviețuitorilor genocidului romilor.

Voci ale romilor

„Membrii familiei mele au suferit de pe urma persecuției naziste și au fost foarte traumatizați. După război, nu au avut la cine să apeleze, iar societatea postbelică nu le-a recunoscut suferința. Dimpotrivă, genocidul romilor a fost ignorat timp de decenii, iar victimele au continuat să fie stigmatizate. Învățarea despre genocidul romilor este o chestiune de dreptate și de recunoaștere.”

Mirjam Karoly, Austria

„Victimele național-socialismului nu au fost recunoscute în Polonia până în anii 1990. Suferința enormă, nedreptățile care au continuat să lovească romii chiar și după război, lipsa de încredere reciprocă - toate acestea i-au împiedicat pe romi să vorbească public despre experiențele lor în perioada național-socialismului.”

Stanisław Stankiewicz, Polonia

„Persecuția și genocidul romilor fac parte din istoria noastră comună. Aceste evenimente trebuie să fie recunoscute și abordate pentru a preveni repetarea unor capitole întunecate similare în viitor. Învățând despre ele, putem coopera pentru a promova toleranța, incluziunea și respectul pentru toți, indiferent de mediul din care provin. Este de asemenea important să continuăm să învățăm despre experiențele comunităților rome după cel de-Al Doilea Război Mondial, deoarece ne oferă o perspectivă asupra consecințelor pe termen lung ale persecuției. Mulți romi au continuat să se confrunte cu discriminarea, marginalizarea și sărăcia chiar și după război și este important să se înțeleagă și să se acorde atenție acestor aspecte și legăturilor lor cu trecutul, pentru a depune eforturi în vederea creării unei lumi mai juste și mai egale pentru toți.”

Mia Taikon, Suedia

Prefață

Romii trăiesc în Europa de numeroase generații, participă la dezvoltarea și prosperitatea societăților civile și contribuie la viața culturală, socială și economică europeană.

Astăzi, populația romă constituie cea mai mare minoritate etnică din Europa, cu un total estimat de aproximativ douăsprezece milioane de persoane cu istorii și identități diverse. De asemenea, comunități rome sunt prezente pe toate celelalte continente. Romii au atât o identitate specifică ca grup minoritar etnic, cât și o identitate națională ca cetățeni ai națiunilor proprii.

Cu toate acestea, ei reprezintă în continuare unul dintre cele mai discriminate și dezavantajate grupuri din Europa – confruntându-se cu ură și cu încălcări ale drepturilor omului, discriminare, persecuție, violență și privațiuni economice și sociale.

Începând cu secolul al XIX-lea, din cauza persecuției, rasismului și excluziunii sociale, unii romi au încercat să ducă o viață mai bună în țări din afara Europei. După 1945, mulți supraviețuitori ai persecuției naziste și ai genocidului și descendenții lor și-au părăsit patriile, iar unii au părăsit Europa. Toți și-au luat cu ei istoriile, amintirile și poveștile în noile țări din întreaga lume.

Datorită eforturilor activiștilor romi, s-au înregistrat progrese semnificative în promovarea drepturilor civile și în recunoașterea persecuției și genocidului romilor în perioada nazistă. Cu toate acestea, mai sunt încă multe de făcut pentru a ne asigura că societatea recunoaște și înțelege crimele naziștilor împotriva romilor.

Există o legătură între antițigănistul/discriminarea romilor din trecut și din prezent, consecințele persecuției și genocidului romilor în perioada nazistă și nerecunoașterea și lipsa de cunoștințe cu privire la nedreptățile și crimele comise împotriva comunităților rome. Educația poate juca un rol esențial în stimularea empatiei, în sensibilizarea cu privire la trecut și în încurajarea implicării critice în prezent.

Voci ale romilor

„În mod tragic, din 1945 până în prezent, a existat o luptă continuă pentru dreptate și pentru recunoașterea atrocităților și a crimelor comise împotriva a mii de romi europeni. Populația romă din multe țări a fost ucisă și mulți, inclusiv copii, au supraviețuit lagărelor, violenței sexuale și experimentelor medicale oribile. Poveștile lor trebuie spuse, auzite și cunoscute. Noi suntem moștenirea lor.”

Gina Csanyi-Robah, Canada

„În prezent, tinerilor romi le lipsesc încrederea și mândria. Cunoașterea trecutului înseamnă cunoașterea viitorului. Cred că trebuie să recunoaștem importanța învățării istoriei, astfel încât noua generație de tineri romi să crească cu încredere ca tineri europeni și cetățeni mândri.”

Olena Vaidalovych, Ucraina

Cuprins

Despre IHRA	4
Despre această resursă și contribuții	5
Prefață	8
Rezumat	12
Introducere	18
De ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor?	24
• Recunoașterea genocidului romilor	26
• Reflectarea asupra rădăcinilor istorice ale antițigănistului și ale urii împotriva romilor	26
• Învățarea despre condițiile și procesele care au dus la crime în masă	27
• Contestarea imaginilor negative transmise de-a lungul timpului de făptuitori	28
• Analiza critică a colaborării și a responsabilităților în trecut și în prezent	28
• Sensibilizarea cu privire la persistența antițigănistului și a rasismului împotriva romilor	30

Ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor? 32

- Metodele de predare și învățare despre persecuția și genocidul romilor vor varia în funcție de contextele naționale și locale 34
- Predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor vor beneficia de mai multe cunoștințe istorice și resurse educaționale 35
- Ce să predăm: contextul istoric principal 36
- Contexte și evoluții 37
- Înțelegerea conceptuală 43

Cum să predăm despre persecuția și genocidul romilor? 48

- Provocări și oportunități 51
- Principii general valabile 54
- Abordări ale predării și învățării 56
- Politică, programă de învățământ și formare 67

Resurse suplimentare 76

Alte resurse ale IHRA 79

Rezumat

Între 1933 și 1945, romii europeni au fost ținta Germaniei naziste, a altor state fasciste și a colaboratorilor lor, alimentați de o ideologie rasială și a discriminării adânc înrădăcinată. Se estimează că până la 500 000 de romi au fost uciși, mulți alții au fost încarcerați, folosiți pentru muncă forțată sau supuși sterilizării forțate și experimentelor medicale. În întreaga Europă ocupată de naziști, persecuția romilor a fost pusă în aplicare în moduri diferite de făptuitori diferiți, inclusiv de forțele de ocupație și de populațiile locale, ceea ce a contribuit la experiențe diferite în rândul comunităților rome.

Recomandările IHRA pentru predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă contribuie la prioritățile strategice ale IHRA de păstrare a dovezilor istorice ale Holocaustului și genocidului romilor și de combatere a distorsionării. Prin publicarea prezentelor recomandări, IHRA urmărește să ofere o bază solidă pentru a sprijini țările în includerea istoriei persecuției romilor în cercetarea generală, în cultura memoriei și în educație. Prezentele recomandări au scopul de a sprijini nu numai responsabili cu formularea politicilor, ci și cadrele didactice și practicienii în eforturile lor.

Beneficiind de expertiza delegaților din treizeci și cinci de state membre, prezentele recomandări:

- subliniază importanța promovării predării și învățării despre genocidul romilor;
- dezvoltă cunoștințe despre persecuția și genocidul romilor, precum și despre rezistența și capacitatea lor de acțiune în fața persecuțiilor și a crimelor;
- promovează medii de predare bazate pe cele mai bune practici pentru a învăța despre persecuția și genocidul romilor și oferă orientări practice pentru a sprijini dezvoltarea în continuare a programelor de învățământ naționale și regionale, a resurselor educaționale și a inițiativelor de formare a cadrelor didactice (inclusiv oportunități de educație formală, informală și non-formală, precum și a actorilor și instituțiilor cum ar fi muzee, memoriale, biblioteci, arhive și inițiative ale societății civile, inclusiv organizații conduse de romi);
- promovează gândirea critică cu privire la persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă și la moștenirea acestora, subliniind că neconștientizarea cu privire la genocid are un impact asupra situației actuale a romilor;
- contribuie la educația în domeniul drepturilor omului și al prevenirii genocidului. Prezentele recomandări sunt orientate spre viitor, urmărind să promoveze o conștientizare mai amplă cu privire la relația dintre trecut și prezent și o incluziune mai largă a romilor în cultura memoriei și în societate.

Voci ale romilor

„Aflând despre persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă și despre experiențele comunităților rome după cel de-Al Doilea Război Mondial, ni se oferă șansa neprețuită de a învăța despre istoria europeană din perspectiva unui grup oprimat de persoane care nu au fost niciodată auzite.”

Tania Gessi, Regatul Unit

„Comunitățile rome de astăzi suferă de pe urma marginalizării și a prejudecăților continue. Ignoranța cu privire la istoria lor perpetuează stereotipurile și discriminarea sistemică, blocându-i într-un ciclu de sărăcie și excluziune. O societate care ignoră o parte atât de importantă a istoriei este susceptibilă să-și repete greșelile. Această ignoranță dă naștere prejudecăților, slăbește structura noastră morală colectivă și împiedică progresul social. Necunoașterea acestei istorii limitează înțelegerea lumii și împiedică aprecierea deplină a luptelor altora.”

Adonis Borneo Salihi, Croația

1 De ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Predarea despre persecuția și genocidul romilor contribuie la sensibilizarea cu privire la un capitol esențial al istoriei europene – **punând în lumină un eveniment istoric puțin recunoscut**, prejudecăți adânc înrădăcinate și antițigănistul/discriminarea romilor care există și în prezent. Nerecunoașterea genocidului romilor în societate în ansamblu a contribuit la marginalizarea continuă a romilor până în ziua de azi. Predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor oferă o oportunitate de a promova înțelegerea istorică, gândirea critică și conștientizarea nedreptăților sociale contemporane.

Pe lângă faptul că oferă oportunități **de a studia dinamica socială și procesele** care au contribuit la discriminare, excluziune socială și crimă, predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor necesită **analiza critică a cazurilor de colaborare** în săvârșirea crimelor în diferite țări, precum și a nedreptății care a rezultat. Părțile interesate din domeniul educației pot sublinia capacitatea de acțiune a romilor în rezistența împotriva discriminării și a persecuției înainte, în timpul și după cel de-Al Doilea Război Mondial și pot contesta imaginile negative și stereotipurile cu privire la romi transmise de-a lungul timpului de făptuitori.

Secțiunea De ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor? oferă recomandări pentru părțile interesate din domeniul educației cu privire la modul de încadrare a studiului acestui eveniment din trecut cu luarea în considerare a modului în care acesta modelează prezentul.

2 Ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Chiar dacă genocidul romilor nu este cercetat suficient, educația pe această temă ar trebui să se bazeze pe fapte consacrate. Cursanților ar trebui să li se prezinte **condițiile istorice și etapele-cheie ale acestui genocid**, care au variat în funcție de contextele naționale și locale, și măsura în care persoanele și instituțiile au inițiat sau au participat la aceste crime sau au refuzat să participe la ele. Activitatea de predare ar trebui să se concentreze asupra **efectelor persecuției și uciderii în masă a romilor** și asupra modului în care romii au răspuns și s-au opus acestora.

Cursanților ar trebui să li se ofere posibilitatea de a discuta **relevanța experienței istorice a persecuției și genocidului romilor în contextul actual pe trei niveluri**: în ceea ce privește situația comunităților rome, antițigănistul/discriminarea romilor în societățile din acel moment și o **înțelegere de ansamblu a proceselor care duc la genocid**. De asemenea, o mai bună înțelegere a modului în care genocidul romilor se referă la genocidul evreilor și la modul în care ideologia rasistă nazistă le-a alimentat pe ambele poate avea relevanță.

Secțiunea Ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor conturează conținutul istoric de bază care contextualizează și sprijină procesele de predare și învățare pe această temă, precum și conceptele care favorizează înțelegerea acestor crime, a antecedentelor și a moștenirilor lor.

3 Cum să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Părțile interesate din domeniul educației ar trebui să aibă convingerea că genocidul romilor poate fi predat în mod eficient și cu succes, cu o pregătire atentă și cu materiale adecvate.

Secțiunea Cum să predăm despre persecuția și genocidul romilor oferă recomandări care vizează sprijinirea responsabililor cu formularea politicilor, a ministerelor învățământului și a profesioniștilor din domeniul educației. Aceasta recunoaște provocările și oportunitățile legate de implicarea în aceste evenimente, precum și considerațiile practice privind timpul și resursele limitate ale cadrelor didactice.

Această secțiune permite părților interesate din domeniul educației:

- să predea despre genocidul romilor într-un mod care ține cont **de sensibilitate și precizie** în ceea ce privește faptele istorice, comparațiile istorice, limbă și imagini;
- să plaseze genocidul romilor în perioada nazistă într-un **context istoric mai amplu de discriminare și prejudecăți** care vizează comunitățile rome;
- să promoveze învățarea despre aceste evenimente, precum și tragerea de învățăminte de pe urma acestora, ajutând astfel cursanții să recunoască **semnalele de avertizare** privind atrocitățile și genocidul, evidențiind totodată miza în cazul în care acestea sunt ignorate;
- să explice **caracteristicile** experienței romilor în timpul persecuției și genocidului;
- să sublinieze de ce genocidul romilor reprezintă un **obiectiv important și semnificativ** pentru cadrele didactice și cursanții care doresc să înțeleagă genocidul și să evidențieze importanța vitală a recunoașterii, a educației și a comemorării acestuia;
- să transforme oportunitățile de învățare în **activități de comemorare** și vizite la memoriale și muzee;
- să creeze medii de învățare pozitive și favorabile incluziunii;
- să utilizeze abordări centrate pe cursant care să sprijine **gândirea critică** și analiza, care să acorde prioritate **punctelor de vedere ale romilor** și să sprijine cursanții în **stabilirea unor legături adecvate** între persecuția și genocidul romilor și antițigănist/discriminarea romilor;
- **să aplice perspective de gen** în studiul persecuției și genocidului romilor, deoarece abordarea de gen dezvăluie multe straturi noi care sunt esențiale pentru o mai bună înțelegere a acestui subiect.

Voci ale romilor

„Mă îngrijorează foarte mult când văd ascensiunea naționalismului și a extremismului de dreapta în ziua de azi. Eu și familia mea am fost obligați să trăim experiența a ceea ce pot aduce ura rasială și violența. În anii '90, eu însumi am fost victima a două atacuri extremiste de dreapta, unul privind persoana mea și celălalt vizând afacerea mea. Moștenirea victimelor de la Auschwitz este o obligație și o responsabilitate pentru toate națiunile și pentru comunitatea globală întrunită aici. Nu este vorba doar despre protejarea minorităților, cum ar fi sintii, romii și evreii, ci și de faptul că astăzi - mai mult ca niciodată - trebuie să ne apărăm democrația și statul nostru constituțional.”

Christian Pfeil, Germania

„Cadrele didactice se confruntă adesea cu o lipsă de resurse, cu o formare insuficientă și cu programe de învățământ rigide, care nu acordă prioritate istoriei romilor. Depășirea acestor obstacole este esențială pentru asigurarea unei educații complete. Responsabilii cu formularea politicilor și autorii de manuale ar trebui să colaboreze îndeaproape cu comunitățile rome pentru a elabora programe de învățământ favorabile incluziunii și a asigura o finanțare suficientă pentru inițiativele educaționale.”

Adonis Borneo Salihi, Croația

„Discursurile de incitare la ură și abuzurile amenință valorile și principiile fundamentale ale democrației și ale drepturilor omului și sunt inacceptabile. Prin urmare, cunoștințele cu privire la genocid și la atrocitățile prin care au trecut victimele perioadei naziste sunt esențiale. Atât romii, cât și alte etnii trebuie să înțeleagă că ceea ce s-a întâmplat în timpul Holocaustului a fost profund greșit și că nu poate exista nicio justificare sau scuză. Acesta este, în mod evident, un mesaj important pentru persoanele care nu sunt de etnie romă – nu în ultimul rând pentru că, fără această înțelegere, discriminarea romilor și abuzul împotriva lor din prezent nu pot fi abordate.”

Olena Vaidalovych, Ucraina

Introducere

Raționament și justificare

IHRA reunește guverne și experți din treizeci și cinci de state membre pentru a consolida, a dezvolta și a promova la nivel mondial educația, comemorarea și cercetarea Holocaustului. Aceasta se află în poziția unică de a oferi recomandări cuprinzătoare privind predarea și învățarea despre Holocaust și genocidul romilor, pe baza expertizei delegaților săi internaționali.

De la înființarea Comitetului privind genocidul romilor în 2009, la adoptarea Definiției de lucru a anti-țigănistului/discriminării împotriva romilor în 2020, genocidul romilor a rămas un element central al mandatului IHRA.

În octombrie 2021, la Forumul Internațional dedicat Comemorării Holocaustului și Combaterii Antisemitismului desfășurat la Malmö, IHRA s-a angajat să elaboreze recomandări privind predarea și învățarea despre genocidul romilor. Acest demers a avut la bază Declarația ministerială a IHRA din 2020, prin care statele membre ale IHRA s-au angajat să comemoreze genocidul romilor și să recunoască faptul că neglijarea acestui genocid a contribuit la prejudecățile și discriminarea cu care se confruntă încă în prezent numeroase comunități rome.

Prin publicarea prezentei resurse, IHRA își propune să sprijine statele membre în onorarea acestui angajament și în îndeplinirea datoriei lor de a încorpora istoria persecuției romilor în cercetarea generală, în cultura memoriei și în educație.

Prezentele recomandări au la bază Recomandările IHRA privind predarea și învățarea despre Holocaust, adoptate prin consens în cadrul sesiunii plenare a IHRA din Luxemburg, în 2019, și au o structură similară. Acestea oferă îndrumări cu privire la teme cum ar fi De ce, Ce și Cum să se predea și abordează provocările specifice prezentate prin promovarea predării și învățării despre persecuția și genocidul romilor. În special, aceste recomandări abordează nerecunoașterea crimelor comise împotriva romilor, lipsa cercetărilor cu privire la aceste evenimente și lipsa materialelor didactice de calitate și, prin urmare, lipsa unei expuneri la această temă în rândul cadrelor didactice și al părților interesate din domeniul educației.

Aceste recomandări urmăresc să ofere un cadru coordonat de experți și încurajează responsabilii cu formularea politicilor să promoveze și să elaboreze materiale și programe educaționale care să reflecte istoria lor națională și să răspundă nevoilor propriilor populații.

Obiectivele recomandărilor

Recomandările IHRA pentru predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă, elaborate de un grup internațional de experți, urmăresc să ofere responsabililor cu formularea politicilor, formatorilor de cadre didactice și cadrelor didactice – inclusiv profesorilor din școli, pedagogilor din muzee, arhivarilor memoriei și educatorilor societății civile – un cadru bazat pe fapte și solid din punct de vedere educațional pentru creșterea gradului de conștientizare a istoriei genocidului romilor, precum și a antițigănistului/discriminării romilor din prezent.

Aceste recomandări au scopul de a oferi o bază, formulată de experți, pentru responsabili cu formularea politicilor, cadre didactice și practicieni, care să îi ajute:

- să își dezvolte cunoștințele cu privire la persecuția și genocidul romilor și la rezistența și capacitatea de acțiune a romilor în fața crimelor naziste, asigurând acuratețea înțelegerii și sensibilizând, în același timp, cu privire la consecințele antițigănistului/discriminării romilor;
- să creeze medii de predare atractive, bazate pe cele mai bune practici, pentru a învăța despre persecuția și genocidul romilor;
- să promoveze gândirea critică și reflexivă cu privire la persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă, inclusiv discriminarea și excluderea continuă a comunităților rome ca urmare a ignorării acestora de către societățile tradiționale după terminarea războiului, lipsa recunoașterii și a despăgubirii victimelor rome și impactul aferent asupra antițigănistului/discriminării romilor din prezent;
- să identifice surse adecvate și bune practici în mediile educaționale formale și informale și să ofere orientări practice pentru actualizarea programelor de învățământ naționale;
- să contribuie la educația în domeniul drepturilor omului și al prevenirii genocidului. Deși își au rădăcinile în trecut, aceste recomandări sunt orientate spre viitor – urmărind să promoveze recunoașterea și incluziunea pe scară mai largă a romilor în cultura memoriei și în societate.

Aceste recomandări sunt concepute pentru a orienta elaborarea de politici, strategii și materiale didactice și metodologii la nivel național și local. Aceasta ar trebui să includă participarea activă a comunităților rome naționale și locale și a altor părți interesate relevante la păstrarea memoriei și la educație, cum ar fi memoriale și muzee. Programele și materialele educaționale de informare pot fi personalizate pentru diferite grupe de vârstă și adaptate atât pentru medii educaționale formale, cât și pentru cele nonformale.

Context și terminologie

Prezentele recomandări se concentrează pe persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă. Ca urmare a discriminării istorice și a unei ideologii rasiale pseudoștiințifice, romii din Europa au devenit țintele naziștilor și ale colaboratorilor lor.

În întreaga Europă ocupată de naziști, persecuția romilor a fost pusă în aplicare în moduri diferite de făptuitori diferiți, inclusiv de forțele de ocupație și de populațiile locale, ceea ce a contribuit la experiențe diferite în rândul comunităților rome.

Prezentele recomandări utilizează definițiile și terminologia adoptate de IHRA. Expresia *naziștii și colaboratorii lor* sau formulări similare se referă la Germania nazistă și la acei parteneri fasciști și naționaliști extremiști și alți colaboratori care au participat la aceste crime.

Termenul *romi*, introdus în mod oficial în timpul primului Congres Mondial al Romilor din 1971, este utilizat în prezentele recomandări ca termen generic pentru a descrie o minoritate europeană de origine indiană cu propria sa istorie, limbă și cultură. Acesta include mai mult de patruzeci de grupuri diferite înrudite, dintre care unele aleg să nu folosească acest termen. În limba *romani*, limba multora dintre aceste grupuri, termenul *rom* este folosit pentru a desemna toți membrii comunităților.

Unii termeni legați de păstrarea memoriei persecuției și a genocidului romilor fac obiectul discuțiilor și dezbaterilor și în prezent. Recunoaștem astfel de cazuri fără preferințe.

Intelectualii romi au propus mai mulți termeni derivați din limba *romani* pentru a desemna persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă (de exemplu, *Samudaripen*, care înseamnă „uciderea tuturor”). Este importantă consultarea comunităților rome locale și a experților cu privire la terminologia preferată în contexte locale și naționale.

În cadrul prezentelor recomandări, termenul de „rom” include bărbații, femeile și persoanele non-binare. Termenul *antițigănist* are un înțeles diferit de cel al *rasismului împotriva romilor*, al *discriminării romilor* sau al *urii împotriva romilor*.

Termenii *rasism împotriva romilor*/*discriminare a romilor* descriu ura împotriva romilor ca grup etnic. Ei se referă la discriminarea romilor pur și simplu pentru că sunt romi. Cu alte cuvinte, acești termeni sunt o formă specifică de xenofobie.

Antițigănistul se referă la ura care are la bază conceptul rasist și stereotipic al „țiganului” (în limba germană, *Zigeuner*) și la caracteristicile rasiste false asociate termenului. Adesea, acest termen este îndreptat împotriva romilor, dar poate viza **orice persoană sau grup perceput ca potrivindu-se acestui concept rasist**. Termenul respectiv este important deoarece ajută la evidențierea și explicarea unui concept rasist care este adânc înrădăcinat în societate. Termenul *antițigănist* **schimbă direcția, pentru a concentra privirea asupra rasistului, nu asupra victimei**. „Țiganul” nu există decât ca o construcție rasistă distorsionată în mintea celui care urăște. Sensul termenului *antițigănist* subliniază responsabilitatea societăților pentru efectele pe termen lung ale excluziunii rasiste.

Termenul *Zigeuner* sau echivalentul său în alte limbi este întotdeauna derogatoriu și nu ar trebui utilizat niciodată, în special în contexte educaționale.

Atunci când se elaborează materiale didactice și activități comemorative la nivel local și național, este esențial să se inițieze un dialog cu comunitățile rome locale.

Definiția de lucru a anti-țigănistului/discriminării împotriva romilor a IHRA

Prezentele recomandări fac trimitere la Definiția de lucru a anti-țigănistului/discriminării împotriva romilor, adoptată de IHRA în 2020:

Anti-țigănistul / discriminarea împotriva romilor este o manifestare a unor expresii și fapte individuale, a unor politici și practici instituționale de marginalizare, excludere, violență fizică, devalorizare a culturilor și stilurilor de viață rome, precum și discurs instigator la ură împotriva romilor și a altor indivizi sau grupuri percepute, stigmatizate sau persecutate în timpul erei naziste și inclusiv astăzi, ca fiind „țigani”. Aceasta duce la tratarea romilor ca pe un grup presupus a fi străin și asocierea lor cu o serie de stereotipuri peiorative și imagini distorsionate care reprezintă o formă specifică de rasism.

Definiția de lucru detaliază manifestările contemporane ale antițigănistului/discriminării romilor, ținând seama de contextul general din exemple.

Aflați mai multe despre definiția de lucru a anti-țigănistului/discriminării împotriva romilor pe site-ul IHRA.

Negarea și distorsionarea genocidului romilor

Potrivit Definiției neobligatorii din punct de vedere juridic a IHRA a negării și distorsionării Holocaustului:

Negarea Holocaustului este un discurs sau un element de propagandă ce neagă realitatea istorică și dimensiunea exterminării evreilor de către naziști și aliații acestora din timpul celui de-al II-lea Război Mondial, cunoscută sub denumirea de Holocaust sau Shoah. În mod particular, negarea Holocaustului se referă la orice tentativă de a susține că Holocaustul/Shoah nu a avut loc. Negarea Holocaustului poate include negarea sau punerea sub semnul întrebării, în mod public, a principalelor mecanisme de exterminare (precum camerele de gazare, execuții în masă, înfometare și tortură) sau negarea/punerea sub semnul întrebării a intenției de a comite genocid împotriva poporului evreu.

Distorsionarea genocidului romilor prezintă aceleași strategii. IHRA a abordat negarea și distorsionarea genocidului romilor în cadrul campaniei #ProtectTheFacts din 2024.

Voci ale romilor

„Responsabilii cu formularea politicilor din domeniul educației și al memoriei ar trebui să colaboreze îndeaproape cu comunitățile rome. De asemenea, și comunitățile rome au nevoie de educație cu privire la trecutul lor, dar punctele de vedere, nevoile și discursurile lor ar trebui să reprezinte o parte importantă a ceea ce se comunică și a modului în care se comunică despre istoria romilor.”

Anna Daróczi, Ungaria

Cine poate beneficia de prezentele recomandări

Prezentele recomandări se adresează decidenților politici (consilieri politici, miniștri, administratori în domeniul educației etc.), responsabililor cu formularea politicilor în domeniul educației și al comemorării, dezvoltatorilor de programe școlare și de formare, autorilor de manuale, formatorilor de cadre didactice, profesorilor, educatorilor din muzee și situri memoriale, arhivelor, bibliotecilor, precum și agenților de educație formală și nonformală (ai societății civile și ai organizațiilor neguvernamentale).

Acești profesioniști joacă roluri diferite în mediile lor educaționale și pot beneficia de gândirea critică cu privire la de ce, ce și cum să învețe despre persecuția și genocidul romilor.

Deoarece păstrarea memoriei și evenimentele comemorative sunt importante pentru promovarea învățării și a conștientizării, prezentele recomandări pot fi, de asemenea, utilizate de guverne și/sau de organizații neguvernamentale pentru a influența elaborarea programelor care comemoază persecuția și genocidul romilor, inclusiv ceremonii, expoziții și ateliere.

Cum să utilizați prezentele recomandări

Prezentele recomandări sunt alcătuite din următoarele secțiuni:

1. Raționament și justificare: **De ce** să predăm despre persecuția și genocidul romilor?
2. Conținut: **Ce** să predăm despre persecuția și genocidul romilor?
3. Politică educațională și pedagogie: **Cum** să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Vocile romilor prezentate în aceste recomandări oferă contribuții din partea membrilor comunității rome, inclusiv a tinerilor și a descendenților supraviețuitorilor, reflectând experiențe și punctele de vedere diverse cu privire la moștenirile și consecințele persecuției și genocidului romilor, precum și importanța educației în prezent. În cadrul prezentelor recomandări, exemplele istorice nu se doresc a fi cuprinzătoare sau universale. Părțile interesate din domeniul educației ar trebui să depună eforturi pentru a utiliza exemple locale și specifice contextului și practici de învățare favorabile incluziunii care integrează punctele de vedere ale romilor.

Aceste evenimente ar trebui predate cu sensibilitate și grijă, deoarece subiectul poate evoca istorii personale și/sau familiale traumatizante, în special pentru cadrele didactice rome și cursanții romi din sălile de clasă și din alte medii educaționale.

Exemplu istoric

1

Centrul Memorial al Romilor Uštica din Croația și Memorialul Lety u Písku din Republica Cehă sunt construite *in situ* pentru a comemora genocidul romilor din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și sunt exemple de inițiative remarcabile luate de comunitățile rome locale și activiști și de cooperare a acestor comunități cu guvernele și statele naționale.

De ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Voci ale romilor

„Cunoașterea persecuției romilor în perioada nazistă contribuie la dezvoltarea empatiei și a unei înțelegeri mai profunde a suferinței umane. Este vorba despre a vedea dincolo de propriile experiențe și de a recunoaște nedreptățile cu care s-au confruntat alții, ceea ce îi poate face pe oameni mai plini de compasiune și mai conștienți din punct de vedere social.”

Adonis Borneo Salihi, Croația

„Recomandările IHRA pot contribui la consolidarea identității tinerilor romi. Acest lucru presupune crearea unui mediu în care ei să poată crește fără discriminare și să aibă încredere în identitatea și viitorul lor, apreciindu-și în același timp istoria și mediile și afilierile culturale pluraliste. Aceasta va contribui și la o mai bună înțelegere de către societate a acestei părți a istoriei romilor și la încetarea tratării lor ca «străini» sau «intruși».”

Olena Vaidalovych, Ucraina

De ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor sunt imperative pentru atingerea următoarelor obiective:

Recunoașterea genocidului romilor

Ascensiunea naziștilor în Germania, în 1933, și războiul care a urmat au declanșat persecuția și uciderea romilor. Genocidul a fost sistematic în Reich-ul german și în teritoriile ocupate, precum și în unele state colaboratoare, și a fost comis în majoritatea țărilor europene până la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, în 1945. Rezultatul acestei crime a avut consecințe de-a lungul generațiilor.

Timp de decenii, genocidul romilor a fost ignorat pe scară largă. Genocidul romilor a început să fie recunoscut oficial în anii 1980, după o presiune susținută din partea activiștilor și a ONG-urilor rome. Numeroase țări și-au recunoscut oficial rolul în acest genocid. Cu toate acestea, suferința romilor nu este încă suficient recunoscută din cauza lipsei de cunoștințe și a atitudinilor negative față de minoritatea romă. Predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor înseamnă recunoașterea și comunicarea acestei istorii și studierea ramificațiilor antițigănistului/discriminării romilor. Studiarea acestui genocid este importantă în sine ca eveniment istoric semnificativ. Un pas important în direcția recunoașterii a fost stabilirea unei zile de comemorare, la 2 august, inițiată de comunitățile rome și sprijinită de multe țări, în special în lumina Rezoluției Parlamentului European din 2015.

Reflectarea asupra rădăcinilor istorice ale antițigănistului și ale urii împotriva romilor

Când învață despre genocidul romilor, cursanții ar trebui să înțeleagă consecințele pe termen lung ale stereotipurilor, preconcepțiilor și ostilității împotriva minorităților. În multe părți ale Europei, romii au fost stigmatizați și persecutați timp de secole. Ei au fost victimele ascensiunii statelor naționale definite etnic în secolul al XIX-lea, care au cunoscut ascensiunea naționalismului exclusivist și care, mai târziu, au lăsat mulți romi fără cetățenie.

Deși este necesar să se recunoască secole de antițigănist, este, de asemenea, necesar să se recunoască contribuțiile istorice, influența culturală și locul de drept al romilor în țările lor respective.

Politica regimului nazist împotriva romilor a folosit stereotipuri larg răspândite și prejudecăți adânc înrădăcinate, consolidându-le și adâncindu-le și mai mult în ideologia lor rasistă. Acest lucru s-a transpus în politica genocidului în Germania și în țările ocupate de germani. Al Doilea Război Mondial a permis țărilor aliate cu Germania să-și pună în aplicare propriile politici și persecuția împotriva comunităților rome locale.

Învățarea despre condițiile și procesele care au dus la crime în masă

Genocidul romilor nu a avut loc peste noapte. Dimpotrivă, este punctul culminant al unei lungi istorii a persecuției. Este important să înțelegem rădăcinile sale, contextul și procesele care duc la anihilare. Pe baza politicilor rasiale, persoanele care au fost identificate ca „țigani” au fost private de drepturile omului și supuse excluziunii sociale și economice. Acest lucru nu a fost contestat de populația majoritară și a deschis calea spre distrugere: romii au devenit ținte și au fost sterilizați forțat, deportați, înfomețați până la moarte și uciși în ghetouri, lagăre de concentrare și de exterminare – sau executați acolo unde au fost găsiți.

Predarea despre persecuția și genocidul romilor ar trebui să arate că nu este vorba despre un eveniment izolat. Aceste evenimente s-au dezvoltat în contextul unei dictaturi, culminând în timpul războiului și pe fundalul Holocaustului. Genocidul a fost pus în mișcare, susținut și executat de o multitudine de actori: personal academic, oameni de știință, politicieni, diverse organisme administrative, agenții de securitate, unități militare și cetățeni obișnuiți.

Voci ale romilor

„Nerecunoașterea și ignorarea suferinței romilor nu numai că mențin vii sentimentele de marginalizare și traumă, ci riscă, de asemenea, să repete greșelile din trecut. În același timp, deși comemorăm reziliența supraviețuitorilor, trebuie, de asemenea, să recunoaștem provocările actuale cu care se confruntă aceștia.”

Klaudia Veizaj, Albania

Voci ale romilor

„Percepția romilor doar ca victime ar trebui înlocuită cu recunoașterea faptului că romii au fost luptători antifasciști și ai rezistenței. Au fost mulți partizani romi, combatanți adevărați și reali împotriva fascismului. Romii ar trebui să se regăsească printre națiunile victorioase ale celui de-Al Doilea Război Mondial. Ar trebui să se pună un accent mai mare pe participarea romilor – nu doar pe suferință – la crearea Europei după cel de-Al Doilea Război Mondial. Romii au nevoie de un sentiment de mândrie. Mândria ar trebui încurajată.”

Osman Balić, Serbia

Contestarea imaginilor negative transmise de-a lungul timpului de făptuitori

Pentru a-și legitima acțiunile în perioada nazistă, făptuitorii s-au bazat pe stereotipuri istorice de lungă durată și i-au stigmatizat pe romi ca fiind „asociali” și „infractori innăscuți”. Această imagine distorsionată a romilor a fost ținută în viață după război și a împiedicat urmărirea penală a acestor crime și recunoașterea lor ca genocid. Aceste imagini, răspândite de făptuitori, sunt foarte influente și în ziua de azi.

Predarea despre persecuția și genocidul romilor este un mijloc de a contesta și de a schimba perspectivele. Poveștile victimelor, ale supraviețuitorilor și ale familiilor acestora trebuie să se afle în centrul predării și învățării. Ascultarea poveștilor lor ne permite să înțelegem modul în care au fost supuși persecuției – și povara acestei experiențe care a fost, de asemenea, plasată asupra generațiilor următoare.

Predarea despre acest genocid ar trebui să includă, de asemenea, poveștile acelor romi care s-au opus naziștilor și colaboratorilor lor și care au contribuit la înfrângerea acestora.

Analiza critică a colaborării și a responsabilităților în trecut și în prezent

Diverse forme de antițigănist/discriminare a romilor au continuat să existe după cel de-Al Doilea Război Mondial. Acest lucru i-a ajutat pe făptuitori să minimalizeze cu succes deportările și crimele ca măsuri preventive împotriva presupusei incriminări. Statele au susținut că atrocitățile comise împotriva romilor au fost comise exclusiv de forțele germane. De fapt, în multe teritorii ocupate, colaboratorii și părți ale populației au salutat și au sprijinit

acțiunile criminale ale Germaniei naziste împotriva romilor. În țările aliate cu Germania, agențiile naționale au jucat un rol principal în persecuție, iar unele au pus în aplicare măsuri specifice împotriva romilor, de exemplu, lagăre de detenție sau de concentrare. Discutarea cauzelor și a situațiilor multiple ajută la identificarea particularităților naționale.

Timp de decenii după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, multe țări au continuat să pună în aplicare măsuri coercitive împotriva romilor, cum ar fi segregarea strictă, sterilizarea forțată, îndepărtarea copiilor sau plasarea lor în „școli speciale” și strămutarea supraviețuitorilor genocidului și a familiilor acestora. Chiar și astăzi, în multe țări, romii sunt discriminați și li se refuză locul pe care ar trebui să-l ocupe, de drept, ca cetățeni.

Confruntarea și abordarea trecutului include abordarea și analizarea critică a colaborării și a responsabilităților în timpul acestui genocid și a nedreptății care a continuat după terminarea războiului.

Exemple istorice

2

Romani Rose (1946), născut într-o familie de sinti din Heidelberg, Germania, este fondatorul Consiliului Central al Sintilor și Romilor din Germania. Treisprezece dintre rudele sale au fost ucise în genocid. El a avut un rol esențial în asigurarea recunoașterii genocidului în Germania în 1982, precum și în recunoașterea sintilor și a romilor ca minoritate națională în Germania. Romani Rose a fost forța motrice din spatele înființării Memorialului central al sintilor și romilor din Europa uciși în perioada național-socialistă la Berlin, inaugurat în 2012.

3

În Lety u Písku, Protectoratul Boemiei și Moraviei anexat de Germania, a existat un lagăr special unde au fost trimiși romii și sintii. Mulți au murit în lagăr, dar majoritatea au fost deportați la Auschwitz-Birkenau. Istoria lagărului a fost uitată după 1945, iar situl respectiv a fost folosit ca fermă de porci. În anii 1990, utilizarea sitului a stârnit proteste importante, iar ferma a devenit centrul unei controverse publice. Supraviețuitori și activiști au promovat acest caz și, ulterior, statul ceh a achiziționat situl și a înființat un memorial, inaugurat în aprilie 2024.

Sensibilizarea cu privire la persistența antițigănistului și a rasismului împotriva romilor

Romii sunt în continuare expuși violenței și persecuției și riscă încă să devină victime ale genocidului. Discursul de incitare la ură și prejudecățile împotriva acestei minorități sunt în ascensiune în multe locuri. Antițigănistul este unul dintre principalele motive ale excluziunii sociale și marginalizării. În plus, de multe ori, romii sunt vizați ca țapi ispășitori în perioade de transformare socială și politică. Învățarea despre acest genocid poate sprijini înțelegerea a cât de periculoase sunt astfel de atitudini și comportamente și cum pot escalada în anumite condiții.

Predarea, bazată pe cercetări istorice și pedagogice solide, permite identificarea imaginilor și a discursului părtinitor. Mai mult, ajută la înțelegerea diferențelor dintre fapte și construcții motivate politic sau ideologic. Astfel, se îmbunătățește gândirea critică și se deconstruiesc imagini și stereotipuri periculoase și peiorative.

Voci ale romilor

„Educația pentru amintire și comemorare este atât un instrument de consolidare a identității romilor, cât și un instrument de luptă pentru drepturile omului și împotriva discriminării.”

Olena Vaidalovych, Ucraina

„Pentru supraviețuitorii genocidului romilor și pentru descendenții acestora, lipsa de înțelegere și de recunoaștere a experiențelor lor poate duce la sentimente de izolare, la invizibilitate și la traume. Fără recunoaștere și sprijin adecvat, persoanele pot întâmpina dificultăți în a procesa și a se vindeca de traumele intergeneraționale cauzate de persecuție. Fără o înțelegere cuprinzătoare a genocidului și a impactului acestuia, programele de învățământ ar putea să nu reușească să abordeze în mod adecvat acest capitol al istoriei. Acest lucru poate perpetua stereotipurile, dezinformarea și ignoranța cu privire la comunitatea romă, împiedicând eforturile de combatere a discriminării și de promovare a incluziunii.”

Mia Taikon, Suedia

„La nivel național, înțelegerea acestei istorii asigură faptul că poveștile tuturor victimelor sunt amintite, promovând o portretizare mai favorabilă incluziunii și mai onestă a trecutului nostru. Această conștientizare poate conduce la politici și atitudini sociale mai bune, contribuind la vindecarea rănilor istorice și la promovarea unității. La nivel global, aceste cunoștințe consolidează angajamentul nostru față de drepturile omului și combat discriminarea. Prin recunoașterea acestor atrocități, țările pot colabora pentru a sprijini comunitățile marginalizate și a preveni repetarea unor astfel de orori.”

Adonis Borneo Salihi, Croația

Ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Voci ale romilor

„De-a lungul celor cincisprezece ani pe care i-am petrecut în învățământul public, nu am fost niciodată educată cu privire la experiența romilor în timpul Holocaustului. Dacă bunica mea nu ne-ar fi povestit despre familia ei, în special despre sora ei care a fost supusă experimentelor medicale, nu aș fi știut niciodată despre această tragedie. Vreau ca poveștile noastre să fie incluse în educația privind Holocaustul în întreaga mea țară și la nivel internațional.”

Gina Csanyi-Robah, Canada

„Lipsa voinței politice ar putea fi o mare problemă. Nerecunoașterea Samudaripen și discriminarea romilor pot limita punerea în aplicare a politicilor publice și educaționale.”

Javier Amicelli, Argentina

Ce să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Istoria perioadei naziste și genocidul romilor sunt rareori predate în școli, iar cunoștințele în rândul cadrelor didactice și al cursanților rămân limitate. Prin urmare, este important să se pună accentul pe transmiterea de cunoștințe factuale cu privire la genocid și la contextul său mai larg.

Cursanților ar trebui să li se prezinte:

- contextele istorice și etapele-cheie ale acestui genocid;
- măsura în care persoanele sau instituțiile au inițiat sau au participat în mod activ sau au refuzat să comită crime;
- efectele persecuției rasiale și ale crimelor în masă asupra romilor și modul în care aceștia au reacționat la ele.

Metodele de predare și învățare despre persecuția și genocidul romilor vor varia în funcție de contextele naționale și locale

Cunoștințe generale pot fi predate tuturor cursanților iar, ulterior, mai multe informații relevante pentru context pot fi introduse în funcție de țară și/sau de istoria locală. Cadrele didactice sunt încurajate să identifice conținutul relevant specific țării, pentru a aprofunda și mai mult cunoștințele cursanților:

- genocidul romilor a fost inițiat de Germania nazistă, dar a fost pus în aplicare cu ajutorul persoanelor și al statelor sau în colaborare cu acestea;
- unele state au pus în aplicare persecuția radicală și uciderea romilor – aproape fără nicio inițiativă sau sprijin din partea Germaniei;
- etapele care au pus bazele acestui genocid, cum ar fi stigmatizarea, înregistrarea, privarea de drepturi și izolarea, au variat în Europa, înainte de război.

- Este posibil ca țările care nu au inițiat măsuri directe de persecuție pe teritoriul lor să fi fost implicate în persecuție și genocid în alte moduri, de exemplu prin închiderea frontierelor, acceptarea sau ignorarea persecuției, propagarea practicilor rasiste și eugenice sau participarea activă la războiul declanșat de Germania nazistă.

Predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor vor beneficia de mai multe cunoștințe istorice și resurse educaționale

Cunoștințe de bază ar trebui să fie împărtășite cu privire la următoarele aspecte:

- romii, prezenți în toate țările europene înainte de fondarea statelor moderne, au o istorie și o identitate diverse. Imaginea romilor și reprezentarea predominant distorsionată a acestora nu reflectă această diversitate;
- romii, care trăiesc în Europa de o mie de ani, sunt cetățeni ai țărilor lor de multe generații, fac parte din istoria europeană și au contribuit la cultura europeană;
- din secolul al XIX-lea și până în prezent, romii au încercat să își găsească un trai în alte țări, inclusiv în afara Europei, din cauza persecuției, rasismului și excluziunii sociale. Și-au adus cu ei istoria în noile țări de origine;
- în multe țări, romii sunt protejați în temeiul Convenției-cadru europene pentru protecția minorităților naționale. Sublinierea egalității, a participării, a cetățeniei naționale și a contribuției acestora la societățile europene joacă un rol important în combaterea antițigănistului/discriminării romilor.

Exemplu istoric

4

Anton Reinhardt (1927-1945), un sinto¹ german din Weiden, a fugit din Germania în Elveția, traversând Rinul înot, în august 1944. Poliția elvețiană l-a predat Germaniei în luna septembrie a aceluiași an, în urma respingerii cererii sale de azil. A fost împușcat de naziști în martie 1945.

¹Sinto: cuvânt care denumește un bărbat sinti. Sintizza: cuvânt care denumește o femeie sinti.

Ce să predăm: conținutul istoric de bază

Genocidul romilor a fost o campanie de persecuție și crimă, întreprinsă de Germania nazistă și colaboratorii săi, între 1933 și 1945. Pe măsură ce Germania anexa și ocupa teritoriile europene, iar statele aliate Germaniei colaborau și inițiau acțiuni, persecuțiile și crimele se extindeau la scară largă.

Cunoștințele istorice cheie permit cursanților să pună întrebări și să abordeze probleme care decurg din genocidul romilor. Structurarea conținutului în diferite etape ajută la împărțirea cunoștințelor în subiecte ușor de gestionat. Istoria persecuției și a genocidului romilor ar trebui să fie încorporată în istoria național-socialismului, a fascismului, a celui de-Al Doilea Război Mondial și a Holocaustului.

Istoria anterioară	• Antițigănistul în Europa • Evoluția rasismului și a eugeniei • Impactul construirii de națiuni începând cu secolul al XIX-lea • Romii ca europeni și părți integrante ale istoriei și culturii europene • Comunitățile rome la începutul secolului al XX-lea
Germania nazistă în perioada 1933-1939	• Politica rasială nazistă împotriva persoanelor etichetate ca „Zigeuner” • Instituții ale persecuției subordonate statului • Măsuri împotriva sintilor* și a romilor • Răspunsuri internaționale și societale la persecuție
Al Doilea Război Mondial	• Impactul războiului asupra persecuției romilor • Deportări, lagăre, internări, muncă forțată și sterilizare forțată • Ucideri în masă • Abordări și manifestări diferite ale persecuției în statele europene • Istorie încurcată: victimele „eutanasiei”, evreii, alte grupuri și romii • Rezistență și salvare

*Sinti a fost cel mai mare grup afectat din Germania nazistă.

Voci ale romilor

„Comunitatea romă este în continuare persecutată. Punctul de vedere al romilor este depreciațiv, deoarece există încă stereotipuri puternice. De aceea, pentru mine, o persoană eroică este una care poate accepta cu adevărat pe cineva care este diferit.”

Rasma Pažemeckaite, Lituania

Contexte și evoluții

Pentru a înțelege cum au fost posibile persecuția și genocidul romilor, cadrele didactice ar trebui să ia în considerare o varietate de procese, pornind de la o serie de aspecte. Integrarea și examinarea contextelor naționale și locale sunt esențiale pe tot parcursul procesului.

În paragrafele următoare, fiecare subiect va fi abordat din perspective diferite, iar problemele evidențiate au ca scop să ofere un cadru de bază pentru ceea ce se poate preda și învăța despre persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă.

Istoria înainte de perioada nazistă: din Evul Mediu până la începutul secolului al XX-lea

- Cazuri de antițigănist/discriminare a romilor s-au înregistrat de-a lungul secolelor în unele părți ale Europei și au apărut ca un fenomen de masă determinat de imaginile stereotipice ale „țiganilor”.
- Odată cu apariția formelor moderne de rasism în secolul al XIX-lea, romii au fost stigmatizați ca „străini”. În timpul formării statelor naționale, aspirația la omogenitate etnică a favorizat o multitudine de legi și inițiative discriminatorii și antirome. Fără această excludere de durată a romilor, care a fost susținută de mari segmente ale societății, regimul nazist și statele sale colaboratoare nu ar fi fost în măsură să pună în aplicare politicile lor rasiste.
- Realitățile comunităților rome nu se reflectă în imaginile stereotipice larg răspândite care au la bază ignoranță și prejudecăți. Romii fac parte din societățile europene de multe secole și au contribuit la modelarea culturii europene – de exemplu, în domeniul artelor, al economiei și al limbilor.
- În ciuda secolelor de prejudecăți și discriminare, femeile și bărbații romi au reușit să participe la viața socială, politică și economică.

Germania nazistă în perioada 1933-1939: ideologia rasială și practica politică

- Dictatura național-socialistă, care a venit la putere în Germania în 1933, a abolit imediat drepturile fundamentale, și-a impus obiectivele politice cu teroare brutală și a înființat un stat în care „rasa” a devenit unul dintre cele mai importante principii directoare ale politicii.
- Așa cum s-a întâmplat cu evreii, în anul 1935, sintii și romii au fost declarați o „rasă străină” printr-o legislație bazată pe Legile de la Nürnberg. Tranziția la o construcție rasială s-a situat în centrul politicii naziste de persecutare a romilor, facilitând metode mult mai dure decât formele anterioare de persecuție.
- Poliția Judiciară a Reich-ului, sub conducerea Reichsführerului SS Heinrich Himmler, a fost cea care, împreună cu oamenii de știință de la „Unitatea de cercetare în domeniul igienei rasiale” din Berlin, a efectuat înregistrarea tuturor sintilor și a romilor din Germania nazistă, creând baza ideologică și practică pentru acest genocid.
- Sintii și romii au fost excluși din viața socială și din profesiile lor. Începând cu 1935, zeci de lagăre de detenție au fost înființate doar pentru această minoritate, în Germania și în țările anexate. Astfel, ei au fost izolați de restul populației și recrutați pentru muncă forțată. În 1938, sute de bărbați romi fuseseră deja deportați în lagăre de concentrare din motive rasiste.

Al Doilea Război Mondial: radicalizarea persecuției și crimele în masă

- Odată cu invadarea Poloniei de către trupele germane, în septembrie 1939, politica împotriva sintilor și a romilor s-a radicalizat – Reich-ul nazist a profitat de ocazie pentru a deporta toți sintii și romii. Războiul a creat o oportunitate pentru crimele în masă.
- Persecuția romilor în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial a funcționat diferit în variatele țări ocupate de Germania. Acolo unde romii au fost vizați de politici rasiale și considerați o amenințare ca grup, persecuția a fost mai severă. Acolo unde au rămas relativ invizibili pentru forțele de ocupație și nu au existat inițiative locale împotriva romilor, persecuția a fost mai puțin severă. Tipul politicii de ocupație, specificul național, considerațiile tactice, dorința de colaborare și evoluția războiului în timp au jucat, de asemenea, un rol în intensitatea persecuției. În numeroase state, romii au făcut obiectul politicilor de internare, relocare și muncă forțată, precum și al altor măsuri represive.
- Germania a intensificat deportările în masă de pe teritoriul german, inclusiv Austria și Protectoratul Boemiei și Moraviei, precum și din părți anexate din Polonia, Belgia, nordul Franței și Țările de Jos. Sintii și romii din aceste teritorii au fost, în cea mai mare parte, trimiși în lagăre de concentrare și exterminare. În plus, o politică riguroasă de sterilizare forțată a fost pusă în aplicare în Germania împotriva unui mic grup de sinti și romi care nu fuseseră deportați la Auschwitz-Birkenau. Un motiv citat ca exemplu pentru această politică ar fi fost faptul că aceste persoane erau căsătorite cu un „arian” (a se vedea exemplele istorice nr. 5 și 6).

- În Europa de Est și de Sud-Est, majoritatea romilor au fost uciși în afara lagărelor. În toamna anului 1939, în unele părți ale Poloniei anexate și ocupate, și, din 1941, în Uniunea Sovietică ocupată (Ucraina, Belarus, statele baltice, și părți din Rusia), Wehrmachtul, Einsatzgruppen (echipele mobile de ucidere) și unitățile de poliție locale și auxiliare au ucis mii de romi pe loc (a se vedea exemplul istoric nr. 7).
- Persecuția romilor în țările colaboratoare fasciste și naziste a fost multiplă și determinată de inițiativele statelor individuale. Romii au fost aproape complet anihilați în Statul Independent al Croației, mulți în lagărul de la Jasenovac. În Italia fascistă, romii au fost exilați, o parte au fost deținuți în lagăre și un număr mic au fost deportați în lagărele din Germania nazistă. În România, romii au fost victime ale deportărilor în masă în Transnistria, doar jumătate dintre aceștia supraviețuind. În Slovacia și Ungaria, romii au fost supuși la muncă forțată, au fost victimele masacrelor și deportărilor, în special după ce trupele germane au invadat aceste foste țări colaboratoare în martie 1944 și august 1944 (a se vedea exemplul istoric nr. 8).
- Persecuția și genocidul romilor nu reprezintă un eveniment izolat. Politica rasială a regimului nazist a trecut pentru prima dată granița spre crimă prin uciderea persoanelor considerate „handicapate” sau „cu boli ereditare”. Experiențele acumulate în urma acestor crime, în ceea ce privește personalul și tehnicile de ucidere au fost apoi utilizate pentru uciderea populațiilor evreiești și rome. Cele mai multe victime rome au fost ucise de autorități, cum ar fi batalioane de poliție, Wehrmacht și forțele auxiliare locale (aceleași unități responsabile pentru uciderea a milioane de evrei în afara lagărelor și pentru masacrarea civililor slavi în Europa de Est).

Exemple istorice

5

În noiembrie 1941, 5 007 de romi, mai mult de jumătate dintre ei copii, au fost deportați din Austria (care fusese anexată Germaniei) în ghetoul din Łódź. După ce câteva sute de persoane deportate au murit în ghetou, cei care erau încă în viață au fost transferați în lagărul de exterminare Kulmhof, la câțiva kilometri distanță, în decembrie 1941 și ianuarie 1942, unde au fost uciși în camioane de gaze. Potrivit celor mai recente descoperiri, doar un singur om, Kinophas Schmidt, a supraviețuit.

6

La 16 decembrie 1942, Reichsführerul SS Heinrich Himmler a ordonat deportarea sintilor și a romilor în lagărul de concentrare și exterminare de la Auschwitz-Birkenau. Din februarie 1943 până în iulie 1944, aproximativ 23 000 de bărbați, femei și copii au fost deportați și deținuți într-o secțiune separată a lagărului (BIIe). Din cauza condițiilor îngrozitoare din lagăr, a violenței gărzilor SS, a experimentelor medicale și a selecțiilor periodice pentru camerele de gaze, rata mortalității a fost foarte ridicată. După ce prizonierii care ar fi trebuit să fie „apți de muncă” au fost transferați în alte lagăre de concentrare, restul de aproximativ 4 300 de sinti și romi au fost uciși în camerele de gaze.

- Uciderea romilor nu ar fi fost posibilă fără sprijinul unei mari părți a populației. Și totuși, au existat persoane care au refuzat politica criminală și au încercat să protejeze și să salveze romii.
- Chiar și în contextul unei oprimi severe și a oportunităților din ce în ce mai limitate de acțiune, mulți romi au ripostat. Au fugit de persecuție și de deportarea în lagăre și s-au ajutat reciproc. De asemenea, romii au luptat ca partizani sau în armate regulate împotriva făptuitorilor (a se vedea exemplele istorice nr. 9, 10 și 11).

După război: eliberați, dar nerecunoscuți

- Odată cu victoria Aliaților asupra Germaniei naziste, crimele au încetat. Supraviețuitorii din lagăre nu mai aveau nimic. Mulți își pierduseră familiile și nu mai dețineau decât hainele pe care le purtau.
- Societățile au fost adesea lipsite de compasiune față de supraviețuitorii romi și au continuat să le fie ostile. În același timp, nu a existat niciun ajutor internațional organizat pentru acest grup de victime. În multe țări, măsurile discriminatorii, cum ar fi înregistrarea și incriminarea sau segregarea, au continuat.
- În timpul proceselor postbelice, persecuția și genocidul romilor au fost tratate doar periferic. În pofida numeroaselor eforturi ale supraviețuitorilor de a-i aduce pe cei responsabili în fața justiției, făptuitorii au rămas în mare parte nepedepsiți.
- A fost nevoie de zeci de ani pentru ca acest genocid să fie recunoscut de public și de guverne. Deoarece persecuția nu a fost recunoscută ca o crimă a regimului național-socialist, iar caracterul său rasist a fost neglijat, victimele nu au primit nicio despăgubire.
- Crimele împotriva romilor au fost recunoscute numai datorită eforturilor consecvente și organizate ale supraviețuitorilor romi, ale familiilor acestora și ale societății civile. Romii au jucat un rol-cheie în lupta pentru dreptate (a se vedea exemplul istoric nr. 14).
- Amintirea persecuției și a genocidului romilor a devenit doar o parte a culturii publice de comemorare la zeci de ani după război; cu toate acestea, nu este încă suficient de prezentă în multe țări.

Voci ale romilor

„Consecințele pentru societate ale necunoașterii și neînțelegerii persecuției și genocidului împotriva romilor în perioada nazistă se reflectă în ascensiunea naționalismului și a sentimentului anti-romi, prin care frustrarea socială caută țapi ispășitori.”

Osman Balić, Serbia

Exemple istorice

- 7** În Serbia ocupată de germani, mii de evrei, romi și sârbi au fost împușcați la ordinele germanilor, ca represalii pentru uciderea sau rănirea soldaților Wehrmachtului care au luptat împotriva insurgenței. Masacrele infame au avut loc la Kragujevac, Leskovac și Zasavica. În lagărul de concentrare Topovske Šupe din Belgrad, aproximativ 5 000 de evrei și 1 500 de romi au fost ținuți ostatici. Ei au fost împușcați în perioada septembrie - noiembrie 1941 în diferite locuri din jurul Belgradului.
- 8** În august 1941, autoritățile ustașe ale Statului Independent al Croației au pus bazele lagărului Jasenovac, care era format dintr-o serie de lagăre mai mici. Sârbii, evreii, romii, comuniștii și antifasciștii au fost deportați și uciși acolo. Deportarea în masă a romilor la Jasenovac a început la 19 mai 1942, în urma unui ordin special emis de autoritățile de stat către poliție și armată. Majoritatea victimelor de etnie romă din Statul Independent al Croației au fost ucise în cel mai mare lagăr ustaș, care a rămas operațional până la sfârșitul lunii aprilie 1945. Conform listei victimelor individuale ale lagărului de concentrare Jasenovac, întocmită de Situl memorial Jasenovac, cel puțin 16 173 de romi au fost uciși acolo.
- 9** **Stevan Đorđević Novak** (1919-1943) s-a născut la Radičevac, în Iugoslavia (Serbia). În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, s-a alăturat rezistenței partizane iugoslave din estul Serbiei, unde s-a distins ca luptător și ofițer partizan, cu gradul de sergent. Stevan a fost rănit în luptă și nu a supraviețuit rănilor sale. În noiembrie 1953, Stevan Đorđević Novak a fost declarat erou național, devenind singurul rom din Iugoslavia care a primit o astfel de recunoaștere înaltă.
- 10** Romii au luptat ca partizani și în Belarusul ocupat de germani. Opt dintre cei cincizeci și șase de romi belaruși cunoscuți care au fost recunoscuți pentru activitățile lor partizane în perioada 1941-1944 erau femei. Una dintre ele, **Stanislawa Chubreeva** (1924), a luptat într-un grup de partizani după ce familia ei a fost ucisă de ocupanții germani în noiembrie 1942. Ea a luat parte la patru bătălii și la cinci operațiuni partizane și a capturat arme de la inamic.
- 11** **Josef Serinek** (1900-1974) s-a născut la Bolevec, astăzi parte a orașului Plzeň, Republica Cehă. A lucrat ca mesager, făcând legătura între comuniștii din Germania și Cehoslovacia și a fost arestat din 1937 până la sfârșitul anilor 1930. Împreună cu soția și cei șase copii ai săi, a fost deportat în lagărul Lety în 1942. Familia sa a fost ucisă fie acolo, fie la Auschwitz-Birkenau. Serinek a reușit să scape și a luptat ca partizan în mișcarea de rezistență cehă. Și-a organizat propriul grup de partizani și și-a câștigat rapid o bună reputație. În 1944, a fost însărcinat cu diverse acțiuni de rezistență; a luptat până la sfârșitul războiului. După război s-a recăsătorit, iar el și soția sa au administrat cu succes un bar denumit „La partizanii negri”.

Exemple istorice

- 12** | În urma ofensivei germane împotriva Uniunii Sovietice și a ocupării Crimeei, tătarii din Crimeea s-au opus persecuției romilor locali crimeeni pe motiv că erau musulmani, ca și ei, reușind astfel să-i protejeze de naziști.
- 13** | În 1943, un sinto, **Oskar Rose** (1906-1968) a încercat în mai multe rânduri să contacteze episcopii germani personal și prin scrisori pentru a solicita intervenția acestora împotriva deportării sintilor și a romilor germani, majoritatea dintre ei fiind catolici. Cu toate acestea, niciunul dintre prelații catolici nu a dat curs cererilor sale urgente și nu a apărut membrii minorității.
- 14** | La primul Congres Mondial al Romilor, care a avut loc în 1971 în apropiere de Londra, au participat 23 de delegați din zece țări. Cu ocazia acestui congres s-a înființat Uniunea Internațională a Romilor, determinând atât emanciparea romilor, cât și inițierea mișcării societății civile rome. În cadrul acestei întâlniri, au fost alese drapelul și imnul romilor. Cu ocazia celui de-al treilea Congres Mondial al Romilor, desfășurat în 1983, la Göttingen, Germania, persecuția din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial a fost unul dintre cele mai importante subiecte.

Înțelegerea conceptuală

Cursanții ar trebui să fie capabili să înțeleagă că fiecare atrocitate în masă comisă de naziști și colaboratorii lor a avut propriile cauze și rezultate. Cursanții trebuie să fie capabili să înțeleagă că genocidul este o crimă specifică: genocidul urmărește să distrugă un grup în întregime sau parțial și vizează fără discriminare copii, femeii și bărbați pur și simplu pentru că aparțin acelui grup.

Vinovăție și responsabilitate

- În momentul în care cursanții vor înțelege cât de multidimensional a fost procesul de persecuție și cum a putut avea loc genocidul romilor, vor avea capacitatea să abordeze problema vinovăției și a responsabilității. Astfel, conținutul învățării devine baza pentru subiecte legate de prezent, cum ar fi responsabilitatea civică și respectarea drepturilor omului.
- Crimele din lagărele morții și din sutele de locuri care au fost martorele crimelor din Europa ocupată de naziști au reprezentat etapa finală a unui proces de excludere și dezumanizare format în mai multe etape individuale, în care mii de oameni au fost implicați în mod direct.
- Pe lângă săvârșirea lor directă, de exemplu, ca membru al gărzilor SS într-un lagăr de exterminare sau ca soldat într-o unitate mobilă de ucidere, au existat numeroase grade de participare la crime. Fie că este vorba despre un medic care a efectuat sterilizări forțate, un asistent social care a trimis o tânără într-un lagăr de concentrare, un jurnalist care a publicat articole ce reproduceau stereotipuri împotriva romilor sau un funcționar public care a pus în aplicare un ordin de deportare, toți au fost responsabili pentru politicile inumane ale regimului nazist în domeniile lor.
- Reacția publicului ar trebui examinată cu atenție în toată complexitatea sa. Nivelul în care publicul a sprijinit măsurile de persecuție împotriva romilor a variat și, cu toate acestea, mult prea puțini au refuzat să coopereze sau nu au reușit să intervină sau să ajute. Mai degrabă, oamenii și-au întors în mod intenționat privirea în altă parte, adesea chiar îmbogățindu-se cu bunurile celor deportați sau uciși.
- Există exemple de persoane care au luat apărarea romilor, i-au ajutat să scape sau i-au ascuns cu riscul propriei vieți. Aceste exemple arată condițiile în care oamenii și-au asumat astfel de riscuri și posibilitățile de acțiune care au existat.
- Trebuie prezentat rolul comunităților și instituțiilor religioase, în special absența protestelor din partea liderilor religioși și a oficialilor împotriva persecuției și a deportării romilor (a se vedea exemplele istorice nr. 12 și 13).
- Uciderea și dezumanizarea sistematică a romilor în Germania nazistă și în teritoriile ocupate este cunoscută de publicul internațional cel puțin din 1943. Prin urmare, se pune întrebarea de ce aliații nu s-au arătat mai interesați de ceea ce se întâmpla, de ce unele state și-au închis granițele pentru romi sau chiar i-au predat pe romi persecutorilor lor.

Vizibilitatea și capacitatea de acțiune a victimelor

- Victimele persecuției și genocidului romilor sunt ignorate de state și de societățile tradiționale de mai multe decenii.
- Cursanții ar trebui să știe că victimele persecuției și genocidului au fost oameni, nu numere anonime. Ei ar trebui să le înțeleagă ca persoane cu identități, speranțe, scopuri, dorințe și aspirații diferite.
- Deoarece, o perioadă lungă de timp, acest genocid nu a fost recunoscut de societate în ansamblu, nici suferința romilor persecutați nu a fost înțeleasă. Prin urmare, este foarte important ca experiențele victimelor să fie exemplificate.
- Persecuția familiilor întregi este o caracteristică a genocidului. Deși toți bărbații, femeile și copiii au fost vizați de persecutori, unii dintre aceștia au fost afectați de măsuri specifice de persecuție (de exemplu, infracțiuni medicale, abuzuri sexuale, răpiri pentru a fi plasați în orfeline sau lagăre de concentrare pentru tineri). În acest context, este important de subliniat că un procent ridicat de sinti și romi uciși au fost copii.
- Cursanții ar trebui, de asemenea, să fie în măsură să recunoască faptul că victimele nu au fost obiecte pasive, ci persoane care au dispus de capacitatea de a acționa și care au opus rezistență persecuției în numeroase moduri.

Voci ale romilor

„Prima dată când am aflat despre genocidul romilor a fost în 2013, când am participat la evenimentul Dikh He Na Bister (Privește și nu uita) organizat de ternYpe. Aveam douăzeci și patru de ani și nu auzisem niciodată de genocid. Informația a fost atât de șocantă încât a marcat un punct de cotitură în viața mea. Imediat după eveniment, am decis să fac voluntariat în acest domeniu.”

Klaudia Veizaj, Albania

„Neconștientizarea genocidului romilor poate contribui la o ignorare mai profundă a drepturilor omului și a principiilor justiției sociale. Atunci când suferința unui grup este trecută cu vederea sau minimalizată, aceasta poate fragiliza angajamentul general de a respecta drepturile și demnitatea tuturor persoanelor, conducând la o societate mai divizată și mai nedreaptă.”

Mia Taikon, Suedia

„Trauma în familie se transmite de-a lungul generațiilor. A existat multă teamă și neîncredere față de societatea în ansamblu. În ceea ce mă privește, m-a îndemnat să mă implic în combaterea rasismului și a discriminării, inclusiv în domeniile istoriei și politicii.”

Mirjam Karoly, Austria

Relevanța pentru întrebările care se pun în prezent

- Cursanților ar trebui să li se ofere posibilitatea de a discuta relevanța experienței istorice a persecuției și genocidului romilor în contextul actual pe trei niveluri: în ceea ce privește (a) situația comunităților rome, (b) antițigănistul în societățile din prezent și (c) o înțelegere de ansamblu a proceselor care duc la genocid.
- Efectele persecuției au fost grave pentru supraviețuitori și descendenții acestora și au un impact de durată asupra situației sociale, economice și politice din multe comunități rome din prezent.
- Situația romilor din întreaga Europă și din afara acesteia este marcată de antițigănist ca formă specifică de discriminare ce poate fi exprimată prin atitudini negative, acțiuni instituționalizate și motivate rasial, precum și violență.
- Studiul persecuției victimelor ideologiilor naziste, fasciste și rasiale poate duce la înțelegerea impactului încălcărilor drepturilor omului asupra societăților de astăzi. În același timp, se subliniază importanța majoră a afirmării și apărării drepturilor omului.
- Înțelegerea genocidului ca proces etapizat care se dezvoltă în societate în ansamblu poate ajuta cursanții să identifice semne de avertizare și posibilități de prevenire și intervenție.
- Dobândirea de cunoștințe factuale îi ajută pe cursanți să recunoască referințele incorecte din punct de vedere istoric și încercările de a relativiza, nega sau distorsiona persecuția și genocidul romilor. Studiarea acestei istorii promovează o înțelegere a modului în care imaginile negative contemporane și prejudecățile asociate continuă să fie modelate de discursul rasist susținut de regimul nazist.

Voci ale romilor

„Recomandările IHRA pot ajuta prin stabilirea de orientări pentru o educație favorabilă incluziunii și prin promovarea unui discurs istoric corect. Ele pot sprijini eforturile de integrare a istoriei romilor în programele școlare și pot încuraja cooperarea internațională pentru combaterea discriminării. IHRA și delegațiile sale naționale pot promova standarde internaționale în ceea ce privește predarea despre genocidul romilor, facilita cercetarea și partajarea resurselor și sprijini inițiativele care promovează memoria și educația cu privire la experiențele romilor în perioada nazistă.”

Adonis Borneo Salihi, Croația

„În societate continuă să existe prejudecăți și stereotipuri adânc înrădăcinate împotriva romilor, împiedicând eforturile de promovare a empatiei și a înțelegerii față de această comunitate marginalizată. Percepțiile și prejudecățile negative pot împiedica persoanele să caute informații și să se implice în mod semnificativ în istoria persecuției romilor.”

Mia Taikon, Suedia

„Cred că, dacă știm și recunoaștem modul în care strămoșii noștri au suferit, dar au supraviețuit și au hrănit noi generații de succes, puternice și capabile, putem să ne îmbărbătăm pentru propria noastră luptă pentru dreptate.”

Anna Daróczy, Ungaria

Cum să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Voci ale romilor

„Nu se discută despre rolul statelor și al persoanelor în umilirea, excluderea și uciderea familiilor și a comunităților întregi. Dacă oamenii dobândesc o mai bună înțelegere a istoriei romilor în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și a persecuției continue, aceștia își pot înțelege responsabilitățile de a face o schimbare astăzi.”

Anna Daróczi, Ungaria

„Factorii politici, inclusiv discriminarea instituționalizată și lipsa recunoașterii de către guvern, pot pune probleme în ceea ce privește sensibilizarea cu privire la persecutarea romilor. Sprijinul guvernamental inadecvat pentru inițiativele axate pe istoria, educația și memoria romilor poate îngreuna eforturile de îmbunătățire a înțelegerii de către public. Depășirea acestor obstacole necesită eforturi concertate pentru a promova educația favorabilă incluziunii, a combate stereotipurile, a aborda inegalitățile sistemice, a amplifica vocile romilor și a pleda pentru o mai mare recunoaștere a genocidului romilor.”

Mia Taikon, Suedia

Cum să predăm despre persecuția și genocidul romilor?

Responsabilii cu formularea politicilor iau decizii esențiale cu privire la natura dispozițiilor în materie de educație în contextele lor naționale și regionale și fiecare țară are propriile sisteme și capacități distincte de luat în considerare.

În continuare, prezentăm o serie de recomandări pentru a sprijini responsabilii cu formularea politicilor în introducerea și elaborarea de programe de predare și învățare despre persecuția și genocidul romilor în diferite programe de învățare în medii educaționale. Acestea includ principii și abordări care conduc la interacțiuni solide și eficiente de învățare.

În plus, ele vor fi utile și pentru cadrele didactice, oferind orientări privind bunele practici pedagogice. Aceste recomandări reflectă numeroase *Recomandări IHRA privind predarea și învățarea despre Holocaustă*.

O înțelegere mai profundă a genocidului romilor este extrem de importantă și relevantă, nu numai pentru cursanții care trăiesc în zonele afectate de această istorie, ci și pentru ceilalți. Genocidul este o parte esențială a istoriei europene – o catastrofă care a devastat un grup de persoane cu o lungă istorie și tradiție și care reprezintă, acum, cea mai mare minoritate a Europei.

Este esențial să se predea despre crimele comise împotriva romilor în perioada nazistă, reacțiile acestora, lupta pentru recunoașterea acestui genocid în anii care au urmat și legăturile sale cu antițigănistul din prezent. Când li se predă în mod adecvat, cursanții pot analiza concepte și întrebări cheie, ceea ce duce la o înțelegere mai cuprinzătoare a semnificației acestei istorii în contextul actual și asigură faptul că aceasta nu mai este uitată.

Provocări și oportunități

Provocări

Predarea despre atrocitățile în masă este departe de a fi simplă și poate reprezenta o provocare chiar și pentru cei mai experimentați practicieni. În ceea ce privește predarea cu privire la genocidul romilor, responsabilii cu formularea politicilor vor trebui să fie pregătiți să abordeze și să rezolve o serie de probleme:

Lacune în materie de cunoștințe

Din cauza lipsei generale de atenție publică acordată genocidului romilor și a lipsei de cercetare, de burse, de literatură și de formare pe această temă, este de înțeles că nivelul cunoștințelor cadrelor didactice poate fi limitat. Acest lucru, la rândul său, le poate afecta încrederea și poate ridica semne de întrebare cu privire la măsura în care consideră că pot face dreptate acestei istorii importante. Consolidarea capacității și a încrederii cadrului didactic pentru ca acesta să ofere experiențe de învățare robuste și de calitate cu privire la această istorie este un element cheie.

Timp, manuale și terminologie

Predarea unei istorii provocatoare și complexe, cum ar fi genocidul romilor, nu se poate face în grabă. Cu toate acestea, programele de învățământ și de învățare sunt spații aglomerate și ar putea fi necesar un grad de gândire laterală pentru a depăși această problemă. Fără timp suficient, oportunitățile educaționale bogate pe care această istorie le prezintă pot fi pierdute și ar putea chiar duce la înțelegeri prea simpliste și distorsionate.

Manualele despre această perioadă rareori abordează suficient genocidul romilor. Adesea se pune accentul pe ceea ce li s-a făcut romilor, în loc să se includă povești personale care să reflecte punctele de vedere, capacitatea de acțiune și inițiativa romilor. Fotografiile istorice ale romilor prezentate în numeroase manuale sunt de multe ori cele realizate de făptuitori, care intenționează să reflecte romii într-o anumită lumină ca parte a politicii de propagandă, însă aceste informații vitale lipsesc frecvent din legendele fotografiilor. Cititorul manualului poate avea o impresie falsă care denaturează și întărește stereotipurile negative.

O altă provocare este că nu există o terminologie universal acceptată pentru a descrie genocidul romilor, ceea ce poate genera confuzie.

Atitudinile negative și concepțiile greșite

Deoarece școlile reflectă societățile în care funcționează, iar concepțiile greșite despre genocidul și stigmatizarea romilor sunt larg răspândite și prezente chiar și acum, este posibil ca astfel de atitudini negative să se regăsească și în sălile de clasă. Responsabilii cu formularea politicilor vor trebui să ia în considerare modul în care îi pot ajuta pe practicieni să prevină, să recunoască și să abordeze astfel de incidente. De asemenea, aceștia ar trebui să reflecteze asupra modului în care pot încuraja practicienii să își dea seama de prejudecățile neconștientizate și preconcepțiile tacite sau explicite cu privire la romi. Responsabilii cu formularea politicilor pot întâmpina, de asemenea, rezistență la nivel de politică și vor trebui să dea dovadă de leadership îndrăzneț și bine informat.

Asigurarea sprijinului adecvat pentru cadrele didactice rome și pentru cursanții romi

Este important să fim receptivi la nevoile și emoțiile cursanților – părerile, opiniile și sentimentele lor contează. Atenția și respectul sunt de o importanță esențială, mai ales atunci când se discută evenimente traumatice în compania celor care sunt conectați la ele. Responsabilii cu formularea politicilor vor trebui să ia în considerare modul în care să se asigure că cadrele didactice rome și cursanții romi, dintre care unii pot avea legături de familie directe cu genocidul, sunt sprijiniți, în special atunci când această istorie este discutată. Cadrele didactice rome și cursanții romi pot dori să își împărtășească punctele de vedere și poveștile de familie, ceea ce poate duce la o învățare pozitivă, favorabilă incluziunii și empatică pentru toți cei prezenți. Practicienii trebuie să genereze o cultură a respectului, grijii și compasiunii pentru ca acest demers să fie încununat de succes.

Voci ale romilor

„Cadrele didactice ar trebui să fie curioase, entuziaste și dispuse să învețe despre această istorie. Atunci când predau această istorie în școli, cadrele didactice ar trebui să fie conștiente de prezența elevilor romi în sala de clasă și, de asemenea, să se asigure că politicile de protecție sunt puse în aplicare în mod corespunzător în cazul în care elevii romi sunt supuși violenței psihologice - bullying.”

Tania Gessi, Regatul Unit

„Ca resursă internațională oficială, recomandările IHRA ar trebui să se regăsească în procesul de elaborare a politicilor educaționale, pentru a oferi un mediu adecvat cadrelor didactice care doresc să predea despre genocidul romilor. Acest lucru este esențial pentru înțelegerea și stoparea formelor contemporane de antițigănist.”

Anna Daróczi, Ungaria

Oportunități

Aceste provocări nu sunt insurmontabile. În ultimii ani, se remarcă un impuls și un sprijin considerabile pentru recunoașterea importanței includerii istoriei acestui genocid (și a istoriei mai ample a romilor) în programele naționale de învățământ și de învățare. Concomitent, au apărut noi resurse pentru părțile interesate din domeniul educației. Ele ghidează, sprijină și ajută la abordarea numeroaselor provocări.

Conferințe, expoziții, prelegeri publice și zile de comemorare au loc mai frecvent. Aceste inițiative au fost conduse de activiști romi și de alte etnii, de organizații ale societății civile, universități, muzee, galerii, administratori școlari, profesori, ministere, departamente guvernamentale, organisme internaționale și organizații privind Holocaustul, printre altele.

Oportunitățile de a efectua cercetări empirice vor aprofunda ceea ce știm și înțelegem deja în legătură cu predarea și învățarea despre genocidul romilor. Cercetarea ar putea măsura în mod util:

- eficacitatea diferitelor abordări pedagogice;
- impactul pe termen scurt și lung al predării și învățării despre genocidul romilor;
- factorii care inhibă învățarea și factori care o îmbunătățesc;
- concepțiile greșite obișnuite ale cursanților și modul de contracarare a acestora;
- nevoile specifice de formare ale profesorilor și ale cadrelor didactice;
- conținutul de informații adecvate pentru diferite etape de vârstă;
- modalitățile prin care cursanții cu nevoi diverse pot accesa cu succes această istorie;
- impactul noilor tehnologii asupra învățării.

Deși, inițial, subiectul poate fi considerat descurajant, este posibil să se predea despre genocidul romilor în mod eficient și într-o manieră care are ca rezultat oportunități educaționale importante și rezultate semnificative ale învățării.

Responsabilii cu formularea politicilor sunt bine poziționați pentru a consolida capacitățile cadrelor didactice de a se implica în acest demers provocator, important și plin de satisfacții, cu condiția să existe voință și angajament pentru a mobiliza resurse în sprijinul acestei activități.

Principii general valabile

Similar predării despre Holocaust, există diferite puncte de acces, puncte de convergență ale programelor, metodologii pedagogice, surse și întrebări care pot ajuta la determinarea modului în care ar putea fi abordate predarea și învățarea despre genocidul romilor. Fie că este vorba de predarea din perspectiva drepturilor omului, de o paradigmă istorică sau un cadru interdisciplinar, există principii generale pentru predarea despre genocidul romilor, care ar trebui să rămână constante.

Includerea punctelor de vedere ale romilor și a vocilor lor

Mărturiile supraviețuitorilor romi și ale descendenților acestora ar trebui să constituie un pilon central al istoriei prezentate cursanților. Numai după ce s-au familiarizat cu mărturiile personale, cursanții pot începe să înțeleagă în mod semnificativ amploarea crimei de genocid comise împotriva romilor. Multe surse documentare și fotografice referitoare la romi, după cum s-a menționat anterior, sunt realizate de făptuitori sau de persoane cu opinii părtinitoare, stereotipice și rasiste. Dacă sunt utilizate, acestea trebuie deconstruite, împreună cu cursanții, astfel încât conținutul și originea rasistă și anti-romă să fie explicate în detaliu. Mărturiile accesate din surse de încredere ar trebui să completeze înregistrările istorice și dovezile documentare, reflectând viața înainte și după război. Mărturia poate fi folosită în continuare pentru a ajuta cursanții să înțeleagă romii ca minoritate diversă, transnațională, cu vieți, speranțe și ambiții care au fost distruse. Pornind de la reflecțiile romilor de astăzi, cursanții pot dobândi o înțelegere mai profundă a traumelor intergeneraționale și a impactului de durată al genocidului.

Comparațiile sunt importante pentru înțelegere, dar nu comparați suferința

Compararea ideologiilor, motivelor, acțiunilor și proceselor făptuitorilor – precum și a răspunsurilor societale la crimele împotriva diferitelor grupuri – contribuie la înțelegerea asemănărilor, diferențelor și caracteristicilor diferitelor crime și experiențe ale victimelor. Atunci când încearcă să pună în lumină aspectele atrocităților în masă care se intersectează sau se desfășoară în paralel, cadrele didactice ar trebui să comunice respectuos, clar și să evite cu atenție remarcile ofensatoare sau distorsionante.

Compararea suferinței victimelor este lipsită de etică și nu oferă nicio valoare educațională. Orice ierarhie percepută a suferinței în rândul victimelor reflectă doar opiniile și valorile rasiste denaturate ale făptuitorilor, nu valoarea vieților umane.

Mai multe informații privind abordările comparative și limbajul sunt disponibile în documentul [Reflecțiile IHRA privind terminologia pentru compararea Holocaustului](#).

Conectarea trecutului la prezent

Cursanții ar trebui să fie conștienți de faptul că genocidul este un proces care nu începe cu crime și nu se termină cu eliberarea. Atunci când se explică persecuția romilor în perioada nazistă, este esențial să se prezinte viața comunităților rome înainte de această perioadă. Printre aceste elemente se numără atrocitățile și violența din trecut, precum și viața lor de zi cu zi și contribuția lor la cultura și identitatea europeană. Continuitatea discriminării romilor este legată de lipsa recunoașterii și a acceptării crimelor din perioada nazistă. Efectuarea acestei conexiuni este crucială pentru înțelegerea și combaterea antițigănistului din prezent – unul dintre cele mai importante aspecte ale predării și învățării despre persecuția și genocidul romilor. Exemple de incidente rasiste sau discriminatorii, politici și alte expresii ale excluziunii comunităților rome din prezent, precum și responsabilitatea și răspunderea noastră colectivă și individuală pentru prevenirea și combaterea acestora ar trebui să facă parte integrantă din programul de învățare.

Abordări ale predării și învățării

Atunci când se predă această istorie, este important să se urmeze anumite principii pentru a asigura o experiență de învățare respectuoasă și semnificativă pentru toți cei prezenți. Următoarele abordări pot ajuta la o mai eficientă orientare a predării.

Asigurați-vă că abordați studiul cu grijă

Similar predării oricărei istorii traumatice, profesorii ar trebui să stabilească ca prioritare și să respecte: 1) dovezile istorice, 2) memoria victimelor și 3) gândirea independentă și bunăstarea emoțională a cursanților. Asigurați-vă că prezentați cursanților informații exacte, analizați orice concepții greșite și facilitați gândirea critică. Este important să se gestioneze cu atenție informațiile tulburătoare și să se avertizeze cursanții cu privire la orice informație dificilă care poate fi explorată. Atunci când se stabilește modul de abordare a istoriei acestui genocid, trebuie luate în considerare, cu atenția cuvenită, experiențele de viață ale cursanților și orice aspecte conexe.

Prezentați genocidul învățând despre viață

Predarea despre genocidul romilor nu ar trebui să fie prima întâlnire pe care cursanții o au cu romii. Definirea grupurilor prin victimizarea lor diminuează identitatea și experiența lor istorică și din prezent. Mai degrabă decât să se înceapă cu genocidul, scopul este să se prezinte cursanților vibrația și diversitatea romilor de astăzi și din trecut. De asemenea, este esențial să se prezinte contribuția semnificativă pe care au adus-o țărilor, culturilor, tradițiilor și comunităților lor din întreaga Europă.

Contextualizați genocidul în istoria mai amplă a romilor

Este important să se includă lunga istorie a romilor pentru a preda cursanților despre complexitatea, diversitatea și bogăția experiențelor romilor. În acest sens, ar trebui să se pună în continuare accentul pe romii ca agenți ai propriei istorii, pentru a nu reprezenta în mod incorect romii ca obiecte pasive ale prejudecăților și persecuției altora. Concentrarea doar pe persecuție înseamnă a adopta perspectiva făptuitorului ceea ce denaturează înțelegerea. Predarea și învățarea ar trebui să vizeze valorificarea și înțelegerea experiențelor și punctelor de vedere ale romilor.

Subliniați atât dimensiunea locală, cât și cea paneuropeană a genocidului

Chiar dacă cadrele didactice pot alege să concentreze studiul pe experiența romilor care au trăit în contextul local înainte și la începutul genocidului, este, de asemenea, important să ajute cursanții să plaseze aceste acțiuni în contextul istoriei europene în ansamblu. Aceasta va include secolele de discriminare a romilor înainte de perioada nazistă. Dacă acest lucru este prezentat împreună cu o imagine de ansamblu cuprinzătoare a perioadei naziste, cursanții vor fi ajutați să înțeleagă circumstanțele și factorii care au făcut posibil genocidul și cât de profund înrădăcinat a fost antițigănistul în întreaga Europă.

Cursanții ar trebui să poată identifica faptul că persecuția și genocidul romilor au fost comise de făptuitori diferiți, în moduri diferite și în grade diferite, de la o țară la alta, și că acest lucru s-a diversificat de-a lungul timpului. Utilizarea hărților istorice ca instrumente de localizare a țărilor, frontierelor și comunităților romilor înainte și în timpul persecuției este vitală pentru înțelegerea istoriei, a calendarului și a impactului acestui genocid.

Ajutați-i pe cursanți să înțeleagă că genocidul este un act social

Înțelegerea genocidului ca proces care se dezvoltă în societate în ansamblu poate ajuta cursanții să identifice semnele de avertizare și posibilitățile de prevenire și intervenție. Încurajându-i să ia în considerare întrebări precum „Ce tip de intervenție, de către cine și în ce moment ar fi putut schimba cursul istoriei și preveni genocidul?” îi ajută pe cursanți să recunoască semnele de avertizare, condițiile și indicatorii unei amenințări de genocid.

Subliniați caracteristicile distinctive ale experiențelor romilor

Mai degrabă decât să analizați experiențele romilor exclusiv prin prisma atrocităților similare, concentrați-vă asupra principalelor caracteristici ale genocidului.

Luați în considerare perspectivele de gen

Predarea și învățarea care iau în considerare dimensiunea de gen vor îmbunătăți înțelegerea nu numai a victimelor – inventivitatea, curajul și suferința acestora –, ci și a matricei complexe a rolurilor făptuitorilor. Este esențial să se analizeze modul în care perspectivele de gen au modelat politicile și acțiunile făptuitorilor față de bărbați și femei și, în consecință, experiențele victimelor, cum ar fi violența sexuală și sterilizarea forțată. Când s-au confruntat cu persecuția, femeile și bărbații aveau la dispoziție abilități, cunoștințe și experiențe de viață foarte diferite.

Principalele caracteristici ale persecuției și genocidului romilor care trebuie explorate împreună cu cursanții

- 1** | Secole de antițigănistă, discriminare, persecuție și violență împotriva romilor au pus bazele acestui genocid.
- 2** | Ideologia rasistă nazistă împotriva romilor a alimentat acest genocid.
- 3** | Fasciștii și naziștii locali, naționaliștii extremiști și alți colaboratori au participat la acest genocid împreună cu Germania nazistă. Acțiunile și politicile împotriva romilor au variat în regiuni și localități diferite.
- 4** | Consecințele deceniilor de nerecunoaștere a acestui genocid au dus la continuarea discriminării și a marginalizării până în prezent.

Este important să se reflecteze asupra experiențelor, adesea nespuse, ale femeilor atunci când se predă această istorie, pentru a oferi o perspectivă esențială asupra înțelegerii naturii depline a genocidului. Atunci când se predă și se învață despre persecutarea romilor, este esențial să se evite reafirmarea stereotipurilor de gen la prezentarea rolurilor tradiționale de gen din trecut. O modalitate de a face acest lucru este de a sublinia capacitatea de acțiune și puterea femeilor rom în perioada nazistă, de exemplu, ale celor care au făcut parte din rezistență sau ale celor care i-au ajutat și salvat pe alții. Femeile au jucat, de asemenea, un rol principal în emanciparea romilor în deceniile de după război și continuă să reprezinte o voce puternică în cadrul mișcării, în pofida dezavantajelor extreme cu care se confruntă în multe societăți europene.

Unul dintre cele mai vizibile exemple ale consecințelor devastatoare ale neregnoașterii acestui genocid este continuarea sterilizării forțate a femeilor și bărbaților romi în unele părți ale Europei, cum ar fi Cehoslovacia, România, Suedia și Elveția, timp de câteva decenii după căderea nazismului.

Încurajați cursanții să exploreze diferite perspective ale diversității pentru a înțelege modul în care persecuția a afectat diferite persoane din cadrul comunității rom, inclusiv bărbați, femei și persoane non-binare. Pe lângă gen, ar putea fi incluse perspective ale persoanelor de diferite vârste, religii, naționalități, statute socioeconomice, orientare sexuală și alte caracteristici (a se vedea exemplele istorice nr. 15 și 16).

Oferiți cursanților oportunități de a învăța nu numai despre, ci și de la acest genocid. Sporirea cunoștințelor cursanților cu privire la genocid este doar o parte a obiectivului educațional. Procesul de învățare se definitivează cu obținerea înțelegerii conceptuale și a informațiilor din cunoaștere. Prin folosirea unei abordări didactice care permite gândirea independentă, dezbateră și conversațiile structurate bazate pe dovezi solide și surse de încredere, cursanții pot căuta propriile conexiuni cu istoria și modul în care aceasta se referă la lumea în care trăiesc și la înțelegerea condiției umane.

Exemple istorice

15 | **Milica Katić**, o femeie romni², s-a născut în jurul anului 1905 în satul Dren, lângă Obrenovac (Iugoslavia/Serbia). La scurt timp după izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial, s-a alăturat mișcărilor de rezistență partizană împreună cu fiii ei, a spionat pozițiile inamice și a îndrumat unitățile partizane spre ele. Însă, în februarie 1942, a fost descoperită și arestată de forțele cetnice, care au torturat-o și, mai târziu, au predat-o germanilor, care au trimis-o în lagărul de concentrare Smederevska Palanka. La 18 iunie 1942, a fost transferată în lagărul de concentrare Banjica din Belgrad, unde a fost executată la 25 mai 1943.

16 | **Cejja (Čeja) Stojka** (1933-2013) a fost o femeie romni austriacă, ce se trăgea dintr-o familie lovară și care a devenit o activistă, autoare, muziciană, artistă și profesoară proeminentă. A supraviețuit lagărelor de la Auschwitz-Birkenau, Ravensbrück și Bergen-Belsen, de unde a fost eliberată în 1945. A scris despre experiența ei din lagăre. Cejja Stojka este cunoscută în principal pentru picturile sale care arată lagărele morții și viața de dinainte de război.

² Romni: cuvânt care denotă o femeie romă. Rom: cuvânt care denotă un bărbat rom.

Asigurați-vă de faptul că cursanții sunt conștienți de diferențele și sensibilitățile terminologice atunci când se referă la romi și la genocidul romilor

Străduiți-vă să utilizați termenii cu acuratețe și responsabilitate pentru a evita denaturarea, confuzia și răspândirea neintenționată a conotațiilor negative. Cursanții trebuie să fie capabili să înțeleagă cuvântul „genocid” și originile sale. Este important să se utilizeze terminologia corectă atunci când se descrie genocidul romilor, deoarece este legat de recunoașterea acestuia. Cea mai bună cale de urmat este consultarea comunităților romi locale, regionale sau naționale cu privire la terminologia preferată.

Oferiți cursanților ocazia de a dezbate în mod critic terminologia

Cadrele didactice și cursanții ar trebui să evite utilizarea limbajului folosit de făptuitori în discuțiile generale despre genocid. Mulți termeni sunt cuvinte codificate sau eufemisme (de exemplu, lichidare, evacuare, relocare) și au reprezentat încercări deliberate ale făptuitorilor de a-și ascunde intenția sau de a-și induce în eroare și păcăli victimele. Analizarea acestor termeni cu cursanții îi va ajuta să înțeleagă modul în care inducerea în eroare a jucat un rol în facilitarea crimelor în masă și de ce, prin urmare, trebuie să se folosească terminologia în mod corespunzător.

Evidențiați poveștile umane

Introducerea unor relatări personale în discursul istoric și urmărirea acestora va implica cursanții atât la nivel afectiv, cât și la nivel cognitiv și poate duce la niveluri mai profunde de înțelegere care nu ar fi putut fi atinse altfel. Atragerea empatiei cursanților este esențială pentru înțelegerea impactului pe care suferința l-a avut asupra oamenilor reali, a diferitelor moduri în care persoanele au reacționat la ce li s-a întâmplat, a dilemelor cu care s-au confruntat, a durerii pe care au îndurat-o și a impactului pe termen lung pe care genocidul l-a avut asupra supraviețuitorilor. Cadrele didactice ar trebui să contribuie la facilitarea alfabetizării emoționale a cursanților prin asigurarea unor spații sigure pentru exprimarea sentimentelor profunde și, de asemenea, a unor mijloace alternative de exprimare, cum ar fi prin intermediul artelor.

Combateți concepția comună greșită potrivit căreia făptuitorii și colaboratorii au acționat singuri și au fost, într-un fel, „nu ca noi”

Oamenii obișnuiți, în uniformă sau nu, au comis crime împotriva romilor în perioada nazistă. Cursanții ar trebui să conteste colaborarea voită a multora la persecuție și ucideri. Oamenii și-au trădat vecinii romi, au încercat să beneficieze de suferința lor sau au închis ochii. Ideologia, vechile prejudecăți, războiul brutal, izolarea extremă a „celuilalt”, lăcomia, indiferența și crimele aprobate de guvern s-au combinat pentru a permite oamenilor obișnuiți să devină autori ai crimelor. Fără a analiza aceste fapte incomode, lecții importante despre tendințele și motivațiile umane, natura genocidului și complicitatea în toate formele sale vor fi pierdute. Furnizați exemple și studii de caz, acolo unde este posibil, pentru a demonstra natura variată a colaborării.

Recunoașteți că genocidul romilor nu a fost inevitabil

Este important ca toți să înțeleagă, cadrele didactice și cursanții deopotrivă, că genocidul romilor nu a fost un accident istoric sau că a fost, într-un fel, inevitabil. Secole de discriminare a romilor în întreaga Europă au oferit un teren fertil pentru o escaladare a violenței, iar genocidul care a urmat a fost posibil din cauza deciziilor, alegerilor și acțiunilor persoanelor, națiunilor și grupurilor, precum și a lipsei de acțiune a majorității. Uciderea bărbaților, femeilor și copiilor ar fi putut fi evitată. Conștientizarea acestui adevăr și a implicațiilor sale este un obiectiv educațional cheie.

Asigurați-vă că prezentați capacitatea de acțiune a romilor

Cursanții ar trebui să înțeleagă că victimele nu au fost actori pasivi ai genocidului care a urmat, ci au fost persoane cu capacitate de acțiune care, într-un număr de cazuri, au opus rezistență persecuției, chiar dacă șansele de succes au fost reduse. Romii s-au confruntat cu dileme inimaginabile și cu alegeri care le-au pus viața în pericol. Au acționat și s-au luptat să trăiască și să se protejeze în pofida lipsei de speranță. Au rezistat și au ripostat ca partizani sau soldați în forțele aliate. Au încercat să evadeze și i-au salvat și pe alții în eforturile lor de a supraviețui. Prezentarea unor relatări la primă mână ale reacțiilor romilor (inclusiv salvarea, reziliența și rezistența) din surse de încredere reechilibrează un discurs de altfel unidimensional relatat de făptuitori. Aceasta poate contribui la restaurarea capacității de acțiune a romilor și la o mai bună înțelegere a rezilienței și a capacității lor de supraviețuire. Atunci când cursanții înțeleg situațiile cu care s-au confruntat romii și pedepsele cu care au fost amenințați, pot înțelege mai bine riscurile pe care le implică rezistența (a se vedea exemplele istorice nr. 17 și 18).

Selectați și interpretați cu atenție atunci când utilizați imagini ale romilor

Este important să fiți atenți atunci când utilizați reprezentări vizuale ale romilor. Asigurați-vă că investigați și împărtășiți cursanților proveniența fotografiilor ori de câte ori este posibil, astfel încât aceștia să poată înțelege contextul. Majoritatea fotografiilor disponibile din perioada nazistă au fost făcute de făptuitori pentru propagandă sau ca „suveniruri” de război pe care le trimiteau acasă prin poștă. Romii au fost forțați să zâmbească când erau fotografiați sau au fost încadrați astfel încât să fie prezentați într-o lumină negativă. Ca atare, aceste imagini sunt dovezi ale crimei comise de făptuitori și nu sunt reprezentări autentice ale romilor din acea perioadă. Realitățile erau adesea foarte diferite de reprezentările care au supraviețuit în arhive. Conversațiile cu cursanții cu privire la modul în care ar trebui clasificate astfel de imagini – „dovezi vizuale” sau „arme vizuale” – ar putea stimula gândirea critică și dezbaterea. Pentru o sugestie în legătură cu modul în care cadrele didactice pot explora o poveste emoționantă cu cursanții prin intermediul unei imagini de propagandă, consultați exemplul bazat pe imaginea Theresiei Winterstein și a lui Gabriel Reinhardt.

Exemple istorice

17

Alfreda Markowska (1926-2021) a fost o femeie romă poloneză care a salvat aproximativ cincizeci de copii evrei și romi. La vârsta de șaisprezece ani, a călătorit în zonele unde au avut loc masacre pentru a căuta supraviețuitori și a-i ajuta. În 2006, a fost decorată cu Crucea cu Stea în rang de Comandor a Ordinului Polonia Restituta pentru actele sale umanitare eroice.

18

Hajrija Imeri Mihaljić a fost o femeie romă din satul Ade, de lângă Obilić, aflat în Iugoslavia în acel moment. Din păcate, datele nașterii și morții ei nu sunt cunoscute. A lucrat ca menajeră pentru familia de evrei Acević, în Kosovska Mitrovica. În timpul ocupației naziste, a salvat-o de la persecuție pe fiica acestei familii, Ester-Stela Acević. În 1991, la inițiativa lui Ester-Stela Acević, Yad Vashem a onorat-o pe Hajrija Mihaljić ca Drept între popoare. Ea este singura femeie romă care a primit această recunoaștere. În 2023, o statuie în memoria lui Hajrija Imeri Mihaljić a fost ridicată în parcul Centrului Memorial al Romilor din Uštica, Croația.

Unele fotografii, cum ar fi cele din colecțiile private ale familiilor romi, sunt utile pentru a contrasta și a respinge discursul astfel cum a fost prezentat de făptuitori. Fotografiile private arată adesea oamenii în mediul lor de acasă, cu familia, prietenii și vecinii, în viața de zi cu zi și la locul de muncă. Ele arată că romii au fost întotdeauna o parte integrantă a societății și erau ferm ancorați în orașele lor natale. În cazul în care nu sunt disponibile imagini istorice, fotografiile romilor din prezent sunt utile pentru a contrasta stereotipurile și perspectivele denigratoare proiectate în fotografiile făptuitorilor.

Cursanții trebuie să fie informați despre proveniența oricărei fotografii, precum și despre contextul istoric, pentru a înțelege și interpreta ceea ce se întâmplă cu adevărat. Cadrele didactice ar trebui să le acorde suficient timp pentru a analiza cu atenție o imagine.

(Prin amabilitatea Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii, USHMM, prin amabilitatea Ritei Prigmore. Imaginea face parte dintr-o serie de lecții despre genocidul romilor create de B Warnock, Wiener Library Londra, și A Chapman, IOE University College Londra.)

Exemplu pedagogic

Această fotografie îi înfățișează pe Theresia Winterstein și Gabriel Reinhardt plimbându-și fiicele gemene, Rita și Rolanda, în Würzburg, Germania, în aprilie 1943. La prima vedere, fotografia prezintă un cuplu perfect, fericit, ieșit la o plimbare relaxantă. Realitatea nu ar fi putut fi mai diferită. Fetele gemene au fost preluate de la părinții lor la naștere de către autoritățile germane pentru experimente, iar una a murit la doar câteva zile după ce a fost făcută această fotografie. Aici, în cadrul unei campanii de propagandă, cuplului i s-a permis să-și scoată copiii la plimbare și să meargă pe o stradă din Würzburg, forțat să pară fericit și satisfăcut. La o analiză mai atentă, un soldat german poate fi văzut supraveghind acest simulacru pentru a se asigura că familia Reinhardt se supune ordinului de a zâmbi înspre camera de fotografiat. Cuplul nu este încă căsătorit în această fotografie. Celor doi li s-a permis să se căsătorească doar în 1944, la un an după ce a fost făcută această fotografie și după ce au fost forțați să se supună procedurilor de sterilizare.

O fotografie ca aceasta poate fi examinată inițial fără contextul furnizat. Cursanților li s-ar putea cere să împărtășească pur și simplu ceea ce văd în fotografie, după care să urmeze întrebările. Întrebările s-ar putea concentra pe momentul în care a fost făcută fotografia, unde, de ce, care ar putea fi subiectele fotografiei, motivul pentru care cuplul merge pe stradă atât de fericit și, în special, cine ar putea face fotografia și în ce scop. Cursanților li se poate cere să se uite mai atent la fotografie pentru a încerca să găsească indicii care să îi ajute să răspundă la aceste întrebări – identificând omul în uniformă cu banderola cu însemne naziste. Această deducție îi va ajuta pe cursanți să plaseze fotografia în contextul său, permițându-le să regândească circumstanțele în care s-ar putea afla cuplul. Analizarea straturilor fotografiei, prin prisma cunoștințelor contextuale suplimentare, poate dezvălui realitatea din spatele propagandei.

Nu vă așteptați la răspunsuri profunde doar dintr-o privire sumară, mai ales dacă imaginea descrie suferința. Este important ca cursanții să tragă concluzii și să discute reacțiile lor la vederea unor astfel de imagini. Încercați să îi ajutați să înțeleagă că în spatele unei imagini a unei morți a existat o viață pierdută și să le oferiți instrumentele necesare pentru a vedea o imagine dincolo de valoarea sa nominală. Acest lucru le va permite să înțeleagă mai bine fotografiile genocidului cu care s-ar putea întâlni în afara clasei, inclusiv pe internet.

Utilizarea atentă a imaginilor tulburătoare în procesul educațional

Cadrele didactice ar trebui să fie foarte atente atunci când aleg să utilizeze imagini grafice și care au potențialul de a tulbura cursantul. O motivație educațională solidă și respectul pentru memoria victimelor sunt factori extrem de importanți de luat în considerare. Imaginile trebuie tratate cu mare sensibilitate și alese cu atenție. Există pericolul de a amorți sentimentele cursanților față de umanitatea oamenilor surprinși în fotografii, în cazul în care cadrele didactice nu îi contextualizează în mod adecvat.

Prioritatea educațională este de a proteja cursanții împotriva daunelor emoționale și de a-i ajuta să înțeleagă și să analizeze critic, cu empatie și pe baza unor cunoștințe exacte. Există întotdeauna riscul ca descrierile grafice, fotografiile și imaginile în mișcare să declanșeze reacții traumatice. Prin urmare, ar trebui să acordați o atenție deosebită atunci când alegeți să utilizați aceste materiale în clasă. Cadrul didactic ar trebui să ia în considerare bunăstarea psihologică a fiecărui cursant înainte de a decide dacă este înțelept să utilizeze astfel de imagini în sala de clasă și, în caz afirmativ, ce imagini reprezintă alegeri adecvate.

Implicarea cursanților prin învățarea la fața locului

Vizitele la fața locului oferă oportunități educaționale imersive pentru a învăța despre genocid. Învățarea la fața locului nu poate fi realizată în limitele unei săli de clasă obișnuite sau pe baza informațiilor dintr-un manual, oricât de bună este programa. Noile tehnologii și instrumentele multimedia își au locul lor în învățarea la fața locului, atunci când sunt utilizate în mod responsabil.

Exemplu pedagogic

A arăta o imagine actuală a unui câmp pustiu, a unui teren, a pădurii sau a unei piețe din oraș, cu o explicație contextuală care dezvăluie unde au trăit odată romii sau unde au fost uciși, poate fi un element puternic fără a expune tinerii la un conținut traumatizant, grafic. Operele de artă și culturale ale artiștilor romi pot fi folosite în locul fotografiilor, oferind o oarecare distanță, provocând totuși cursanții să gândească.

Locurile, nu doar cele unde au avut loc crime, ci și locurile din viața de zi cu zi, înainte de începerea persecuției și a genocidului, sunt puncte focale adecvate pentru învățarea la fața locului. Folosind hărți actuale și istorice împreună cu alte resurse, inclusiv mărturii video ale experiențelor personale, cadrele didactice și cursanții pot decide să descopere urme ale acestui trecut din vecinătatea lor. Vizitele la fața locului îi ajută pe cursanți să înțeleagă mai bine legăturile istorice locale cu această istorie și modul în care comunitățile locale își amintesc trecutul.

Fiți sensibili la cursanții romi și cadrele didactice rome

Ar trebui să se acorde o atenție deosebită predării pe această temă, în special atunci când se lucrează cu cadre didactice rome și cursanți romi. Nu ar trebui să existe așteptarea ca cadrele didactice rome și cursanții romi să știe mai multe despre istoria romilor decât alți cursanți și este posibil ca aceștia să nu dorească neapărat să dezvăluie legături familiale cu acest genocid. Nimeni nu ar trebui să fie presat să contribuie. Cu toate acestea, unele persoane ar putea dori să participe în mod proeminent la procesul de învățare. Consultați-vă cu părinții, îngrijitorii și grupurile locale de sprijin pentru romi, care ar putea să vă ofere sfaturi și idei. Poveștile personale trebuie împărtășite în spații sigure, iar vorbitorii ar trebui să beneficieze de respect și sprijin, împreună cu aprecierea pentru dorința lor de a accesa sau de a retrăi trecutul individual și familial dureros. Cadrele didactice trebuie să recunoască faptul că împărtășirea poveștilor dureroase și intime poate fi un proces solicitant și curajos din punct de vedere emoțional. Această abordare poate contribui la un sentiment de asumare a discursului și la includerea vocilor și punctelor de vedere ale romilor în contextul educațional.

Exemplu pedagogic

Pietrele *Stolperstein*, în traducere, „pietre de care te împiedici”, reprezintă un tip de memorial despre care oamenii pot învăța, pe care îl pot cerceta și urmări. *Stolpersteine*, un proiect la nivel european al artistului german Gunter Demnig, este format dintr-o serie de plăci de alamă gravate cu numele individuale ale evreilor, ale romilor sau ale altor victime persecutate, adesea plasate în fața fostelor lor case, oferind informații despre persecuția lor. Acestea pot fi introduse ca o modalitate de a re-umaniza victimele și de a garanta că persoanele care trec pe lângă aceste locuri știu și înțeleg ce s-a întâmplat acolo.

Răspunsul la conotațiile sau remarcile negative cu privire la romi

În cazul unor incidente, care pot include insulte, „glume” sau neînțelegeri neintenționate, este important ca acestea să nu fie ignorate și să se ia măsuri imediat. În mod ideal, spațiile de învățare, cum ar fi școlile, vor avea o politică de lucru privind prevenirea, monitorizarea și răspunsul în astfel de circumstanțe, aprobată de responsabilii cu formularea politicilor. Astfel de incidente trebuie să fie confruntate și abordate fără echivoc. În cazul în care sunt direcționate către o persoană, prioritatea ar trebui să fie asigurarea faptului că aceasta este protejată și ascultată înainte de a discuta cu cei care sunt responsabili pentru faptă. Implicarea directă a comunităților rome locale poate contribui la gestionarea incidentului și la sprijinirea victimelor. Definiția de lucru a anti-țigănistului/discriminării împotriva romilor a IHRA este un instrument util care să stea la baza politicii școlare.

Crearea de oportunități pentru a examina natura complexă a condiției umane prin luarea în considerare a alegerilor și acțiunilor persoanelor

Explorarea studiilor de caz ale unor persoane reale îi va ajuta pe cursanți să înțeleagă mai bine dificultățile cu care s-au confruntat romii, inclusiv dilemele, deciziile și alegerile de viață și de moarte cu care s-au confruntat. Această abordare poate aduce cursanții mai aproape de istoria studiată și îi poate ajuta să relaționeze cu aceasta la nivel personal. Ar trebui să fie disponibile resurse pentru a-i ajuta pe cursanți să analizeze și să identifice numeroși factori complecși implicați, inclusiv posibilele consecințe ale alegerilor și acțiunilor critice.

Exemplu istoric

19

Zoni Weisz (1937), sinto din Țările de Jos, a fost cel mai mare dintre cei patru copii ai familiei sale. În mai 1944, familia lui Zoni a fost trimisă de naziști în lagărul de tranzit de la Westerbork, împreună cu alți sinti și romi, și, ulterior, a fost deportată la Auschwitz-Birkenau, unde mama și frații săi au fost uciși. Tatăl său a fost ucis în lagărul de la Mittelbau-Dora. Mulțumită rezistenței neerlandeze, Zoni a reușit să evite deportarea și să supraviețuiască. După război, el și-a împărtășit frecvent experiențele și a jucat un rol crucial în obținerea recunoașterii și a confirmării atrocităților comise împotriva victimelor sinti și rome. La 27 ianuarie 2011, el a devenit primul rom sau sinti care s-a adresat Bundestagului în timpul unei ceremonii oficiale de comemorare a Holocaustului.

Utilizarea termenilor și categoriilor, cum ar fi făptuitorul, colaboratorul, spectatorul, victima și salvatorul, sunt utile pentru a-i face pe cursanți să se gândească la actorii individuali implicați în genocid. Totuși, aceste categorii ar trebui să fie completate de studii de caz reale din acel moment pentru a dezvălui cursanților modul în care categoriile clare nu permit întotdeauna înțelegerea cuprinzătoare a comportamentului uman complex. O persoană poate fi considerată făptuitor într-un scenariu și salvator în altul – ilustrând natura complexă și chiar contradictorie a comportamentului uman, în special în circumstanțe extreme.

Utilizarea abilităților de gândire critică îi poate ajuta pe cursanți să înțeleagă cât de periculos este să judece, să eticheteze și să stereotipizeze persoanele și comunitățile. Evitați consolidarea formulărilor stereotipice – nu toți salvatorii au fost eroi, nu toți spectatorii au fost indiferenți. Contracarați orice concepții greșite că romii au fost pasivi în fața persecuției și a genocidului pe care le-au suferit. De asemenea, este important să combateți orice mit conform căruia ar putea exista anumite trăsături naționale care caracterizează oamenii.

Alocați timp și spațiu pentru a le permite cursanților să reflecteze

Asigurați-vă că aceștia pot pune întrebări și pot participa la discuții. Adesea, învățarea cu cel mai mare impact într-un cadru educațional este determinată de întrebările adresate de cursanți și de informațiile împărtășite. Oferiți cursanților timp pentru a reflecta asupra a ceea ce au învățat, asupra răspunsurilor lor emoționale și asupra modului în care aceste cunoștințe pot contribui la acțiunile lor de promovare a toleranței și a justiției sociale.

Utilizarea surselor și a resurselor pentru predare și învățare

Obiectele, fotografiile și documentele sunt surse dinamice care leagă cursanții de trecut, care ajută la o înțelegere mai profundă a evenimentelor istorice și care oferă oportunități pentru gândirea critică și învățarea bazată pe dovezi. Mai multe colecții de obiecte personale, fotografii și jurnale, aparținând romilor care au fost uciși sau care au supraviețuit, se află acum în colecții muzeale. În multe cazuri, acestea au fost digitalizate și pot fi accesate online de către cadrele didactice, în medii de învățare. Există, de asemenea, alte organizații ale părților interesate care depun eforturi pentru a face obiectele personale mai ușor accesibile cadrelor didactice, împreună cu planuri de lecție conexe și informații suplimentare. Unele muzee și centre ale Holocaustului au colecții digitale de mărturii ale supraviețuitorilor care au fost create în mod specific pentru cursanți.

Diferite formate narative, cum ar fi romanele grafice bazate pe evenimente din viața reală a persoanelor, au fost realizate în colaborare cu romii. Acestea pot fi resurse atrăgătoare pentru cursanții cărora limbajul narativ vizual al unui roman grafic le poate fi îndeosebi accesibil. Ilustrațiile pot reprezenta puncte de acces la conținut și la întrebări complexe, pot ajuta la identificarea cu personajele și pot promova alfabetizarea.

Comunitățile rome au apelat adesea la poezie, artă și muzică ca mijloace de exprimare, ca răspuns la genocid și în lupta lor continuă pentru recunoaștere.

Exemplu pedagogic

Un exemplu de poezie potrivită pentru analiză, împreună cu cursanții, este poezia *Auschwitz* scrisă de poetul și activistul italian de etnie romă Santino Spinelli (născut în 1964). Această poezie a fost inscripționată pe Memorialul dedicat sintilor și romilor din Europa uciși în perioada regimului național-socialist la Berlin.

Auschwitz

*O față trasă
ochi morți
buze reci
liniștite
o inimă frântă
fără respirație
fără cuvinte
fără lacrimi*

Cadrele didactice pot cere cursanților să evidențieze trei cuvinte din poezie care rezumă ce jeleşte autorul aici. Alte întrebări ar putea include:

- De ce a scris poetul această poezie?
- Ce l-a motivat?
- Cum înțelegeți poezia?
- Acum, că ați aflat despre genocidul romilor, care sunt cele trei cuvinte care rezumă înțelegerea voastră despre acest eveniment, despre moștenirea sa și semnificația lui pentru voi?

Cursanții ar putea fi invitați să suprapună poezia peste bine-cunoscuta imagine a Annei Maria „Settela” Steinbach (1934-1944), o copilă deportată de la Westerbork la Auschwitz-Birkenau în 1944, împreună cu membrii familiei sale. Imaginea obsedantă o prezintă pe fată privind afară printr-o gaură într-un vagon de tren.

Politică, programă de învățământ și formare

Aspecte-cheie pentru elaborarea politicilor

Elaborarea politicilor educaționale ar trebui să evidențieze necesitatea predării despre acest genocid. Încercați să instituiți comitete de lucru formate din experți, inclusiv reprezentanți locali ai romilor, ONG-uri, experți universitari și practicieni din domeniul educației, pentru a sprijini elaborarea unei motivații clare pentru includerea genocidului romilor în politicile și sistemele educaționale. Acest lucru este fundamental pentru promovare și o punere în aplicare eficace. Responsabilii cu formularea politicilor pot sublinia faptul că acest eveniment istoric nu este doar o parte importantă a istoriei romilor, ci și o parte importantă a istoriei și identității naționale și transnaționale. Exemple și strategii din alte medii educaționale ar putea contribui ca demonstrații de punere în aplicare.

Aspectele-cheie care trebuie luate în considerare din perspectiva formulării politicilor sunt:

- recunoașterea genocidului romilor;
- reflectarea asupra rădăcinilor istorice ale antițigănistului și ale urii împotriva romilor;
- învățarea despre dinamica ce a dus la crime în masă;
- contestarea imaginilor negative transmise de-a lungul timpului de făptuitori;
- analiza critică a colaborării și a responsabilităților personale în trecut și în prezent;
- sensibilizarea cu privire la persistența antițigănistului și a rasismului împotriva romilor.

Integrarea și adoptarea Definiției de lucru a IHRA privind anti-țigănistul/discriminarea împotriva romilor este o etapă utilă. Instrumentul permite ministerelor învățământului, școlilor, universităților și altor locuri și spații educaționale să recunoască și să combată prejudecățile și discriminarea romilor. O astfel de definiție încorporată în politica educațională, sisteme școlare sau organizații reprezintă o declarație clară de intenție și angajament pentru a contracara prejudecățile.

Voci ale romilor

„Cadrele didactice ar trebui să organizeze excursii la situri istorice, muzee și monumente relevante, unde cursanții să poată afla direct despre genocidul romilor.”

Klaudia Veizaj, Albania

Voci ale romilor

„Pe cine trebuie să învățăm? Trebuie să-i învățăm pe copii sau pe directori și profesori că și romii sunt ființe umane?”

Natalia Yuzypchuk, Ucraina

Elaborarea programelor de învățământ

Timpul și spațiul dedicate din programa școlară sunt esențiale pentru o examinare semnificativă a persecuției și genocidului romilor. Deși subiectul ar trebui abordat într-un interval de timp definit și specific, acesta poate și ar trebui, de asemenea, să fie integrat în diferite etape ale școlarizării formale. Această tehnică este uneori descrisă ca programă în spirală – un curs în care cursanții văd aceleași subiecte pe tot parcursul școlarizării lor, fiecare întâlnire aprofundând și consolidând învățarea anterioară. Cursul poate începe cu întrebări adecvate vârstei despre egalitate, drepturi, diversitate și cultură, intensificând treptat cunoștințe conceptuale, utilizate și consolidate prin învățarea despre persecuția și genocidul romilor. Întâlnirea cu comunitățile rome de la o vârstă fragedă este o modalitate importantă de a construi punți, prietenii și de a promova înțelegerea.

O abordare interdisciplinară

Acolo unde este posibil, cadrele didactice de la discipline diferite ar trebui să colaboreze cu privire la abordări multidisciplinare și să planifice teme bine concepute pentru a integra și completa învățarea. Acest lucru va extinde timpul și spațiul necesare pentru a aborda genocidul romilor în programa școlară și va oferi cursanților o experiență educațională completă și îmbogățită. Abordările multidisciplinare necesită colaborare, dialog și cooperare între cadre didactice în diferite domenii de studiu. Aceștia ar trebui să integreze cu atenție contribuția distinctă pe care fiecare subiect o poate oferi studiului și să se asigure că activitățile de învățare și rezultatele se corelează logic. Platformele de învățare și instrumentele de comunicare digitale pot sprijini activitățile de învățare pentru cursanți în domenii și locuri diferite.

Spațiile pentru explorarea acestei istorii pot fi regăsite și prin intermediul activităților extrașcolare. Acestea includ cluburi after-school, cluburi de interes special și proiecte de istorie locală. Un alt spațiu util poate fi creat prin intermediul zilelor de învățare specifice, care coincid cu festivaluri de artă și cultură rome, expoziții și diverse zile internaționale și naționale de aniversare, amintire și comemorare ale romilor, cum ar fi Ziua Internațională a Romilor, Ziua Limbii Rome etc.

Cadrele didactice trebuie avertizate cu privire la activitățile care implică simularea sau jocul de rol, cum ar fi exercițiile care încurajează cursanții să-și imagineze că au fost direct implicați în genocid. Acestea pot duce la echivalențe false sau la trivializare, pe măsură ce cursanții încearcă să găsească comparații nerealiste cu propriile lor vieți.

Stabilirea unor obiective clare

Responsabilii cu formularea politicilor și cadrele didactice trebuie să stabilească obiective clare în funcție de mai mulți factori, inclusiv vârsta, experiența, nevoile educaționale și cunoștințele anterioare ale cursanților, precum și mediile educaționale (informale, formale, în muzee sau facilități alternative de învățare).

Având în vedere aceste elemente fundamentale, rezultatele învățării ar trebui să sporească înțelegerea privind:

- trecutul și prezentul romilor;
- faptul că persecuția și genocidul comise împotriva romilor în perioada nazistă au reprezentat o crimă paneuropeană de proporții;
- faptul că romii au fost victime ale fasciștilor și naziștilor locali, naționaliștilor extremiști și ale altor colaboratori care au participat la genocid împreună cu Germania nazistă;
- faptul că romii au participat activ la rezistența europeană;
- impactul pe care tăcerea din perioada următoare, alături de lipsa recunoașterii și a memoriei, l-a avut asupra romilor;
- faptul că lupta pentru recunoașterea crimelor comise împotriva romilor a reprezentat un punct esențial al mișcării pentru drepturile civile ale romilor încă de la începuturile sale și până în prezent.

Cursanții ar trebui să poată:

- să își formuleze propria opinie cu privire la motivul pentru care această istorie are relevanță astăzi;
- să își formuleze propria opinie cu privire la responsabilitatea și răspunderea personală de a împiedica încălcarea drepturilor omului și a drepturilor civile, discriminarea și antițigănistul/rasismul împotriva romilor;
- să participe activ la demascarea și combaterea denaturării și a negării genocidului împotriva romilor.

Revizuirea și elaborarea manualelor

Se recomandă o revizuire a resurselor existente și a manualelor utilizate în școli. Această listă de verificare de bază poate ajuta responsabilii cu formularea politicilor să revizuiască manualele și materialele suplimentare și să analizeze dacă sunt necesare modificări.

Listă de verificare a manualului:	Da	Nu
Manualul include nume, povești, fotografii de familie și mărturii ale romilor?		
Manualul utilizează o terminologie corectă și accesibilă?		
Manualul prezintă viața romilor înainte de război?		
Manualul acoperă diferitele experiențe ale romilor din Europa?		
Manualul reflectă colaboratorii naziști și fasciști și oamenii obișnuiți care au participat la persecutarea romilor?		
Sunt incluse relatările privind reziliența, salvarea și rezistența romilor?		
Există oportunități pentru cursanți să analizeze critic extrase din jurnale, documente, relatări ale martorilor oculari sau fotografii?		
Manualul ia în considerare perspectivele de gen?		
Ce tip de imagini sunt folosite? Există stereotipuri? Este oferit contextul? Imaginile sunt deconstruite pentru a arăta încercările deliberate de a propaga o ideologie rasistă?		
Manualul prezintă ceea ce constituie genocid?		
Manualul descrie eliberarea și urmările imediate?		
Sunt clare caracteristicile distinctive ale experienței romilor, inclusiv ideologia rasistă a făptuitorilor?		
Se relatează despre demersurile în justiție și recunoașterea după război, precum și despre lipsa recunoașterii?		
Manualul tratează zilele de comemorare și memoriale locale și internaționale importante?		
Manualul contestă concepțiile greșite comune, denaturarea istoriei și negarea acesteia?		
Manualul abordează mișcarea pentru drepturile civile ale romilor și legătura acesteia cu lupta pentru recunoașterea genocidului împotriva romilor?		
Activitățile sugerate în manual îi implică pe cursanți în procese de gândire critică și solicită răspunsuri personale din partea acestora?		

Totodată, această listă de verificare poate fi utilizată pentru a evalua adecvarea altor materiale privind genocidul romilor.

Integrarea cu o agendă privind drepturile omului

Educația în domeniul drepturilor omului poate reprezenta un punct de pornire important și un cadru pentru examinarea genocidului romilor. Garantarea și protecția drepturilor omului sunt elemente necesare pentru promovarea importanței valorilor democratice și a cetățeniei responsabile.

În prezent, romii, cărora li s-au refuzat drepturile de bază timp de secole, sunt una dintre cele mai persecutate comunități din lume. Este important să înțelegem cum acest lucru duce la normalizarea discriminării, marginalizării și segregării în societate și dăunează dezvoltării și libertăților umane.

Abordarea unui studiu al genocidului romilor prin studiul drepturilor omului oferă o oportunitate de studiu interdisciplinar. De asemenea, permite o examinare a legilor și a tratatelor care au fost instituite după acest genocid, ceea ce ajută la înțelegerea, protejarea și păstrarea libertăților fundamentale.

Declarația Organizației Națiunilor Unite privind educația și formarea în domeniul drepturilor omului, din 2011, definește trei dimensiuni ale educației în domeniul drepturilor omului. Acestea ar putea fi, de asemenea, legate de predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor.

Exemplu istoric

20 **Rudolf Sarközi** s-a născut în lagărul de concentrare Lackenbach în 1944. În cele mai dificile condiții, mama sa romă și tatăl său sinti au reușit să-i asigure supraviețuirea. Familia a fost eliberată la sfârșitul lunii martie 1945. Ca mulți alți tineri romi, Rudolf Sarközi nu a reușit să-și găsească o ucenicie și a lucrat ca muncitor. După ce s-a mutat la Viena, în 1964, a devenit activist politic și a început să militeze pentru drepturile romilor și ale sintilor în Austria, fiind unul dintre membrii fondatori ai primei asociații a romilor din Austria. La scurt timp după aceea, a fondat și Asociația Culturală a Romilor Austrieci și a fost președintele acesteia timp de mulți ani. În 1993, asociațiile au reușit să obțină recunoașterea romilor și a sintilor austrieci ca grup etnic. Rudolf Sarközi a murit în 2016, la vârsta de 72 de ani.

Dimensiunile educației în domeniul drepturilor omului aplicate predării și învățării despre persecuția și genocidul romilor

Dimensiunea 1	Educația <i>privind</i> drepturile omului: înțelegerea normelor și principiilor drepturilor omului	Impactul persecuției și al genocidului romilor asupra formulării, codificării și consolidării drepturilor omului, în special în Declarația Universală a Drepturilor Omului a Organizației Națiunilor Unite și în Convenția Organizației Națiunilor Unite privind genocidul.
Dimensiunea 2	Educația <i>prin</i> drepturile omului: utilizarea unor metode fundamentate pe abordări bazate pe drepturile omului	Utilizarea unor metode active, centrate pe cursant, care capacitează și sporesc descoperirea, în moduri care respectă, susțin și sporesc drepturile cursanților și ale cadrelor didactice.
Dimensiunea 3	Educația <i>pentru</i> drepturile omului: capacitatea cursanților să aplice și să susțină principiile drepturilor omului.	Predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor pot prezenta studii de caz ale mecanismelor și proceselor care duc la încălcări ale drepturilor omului, care pot escalada în violență specifică pe scară largă, cum ar fi genocidul. Perspectivile educației privind pacea, prevenirea genocidului sau cetățenia democratică pot fi, de asemenea, folosite pentru a analiza evenimentele genocidului.

Formare

Oferiți oportunități de formare pentru cadrele didactice, astfel încât acestea să fie dotate, pregătite și capabile să predea despre genocidul romilor.

Formarea cadrelor didactice este un element esențial pentru punerea în aplicare a unei politici de impact și de lungă durată privind predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor. Formarea este cea mai eficientă atunci când este oferită de furnizori recunoscuți cu cunoștințe solide despre această istorie, care îi pot transmite semnificația.

Acolo unde este posibil, implicarea directă a reprezentanților comunităților rome locale și/sau a experților în istoria romilor va îmbogăți un curs de formare a cadrelor didactice.

Formarea pentru a sprijini predarea despre genocidul romilor poate fi încorporată în programele existente pentru cadrele didactice înainte de angajare și pe parcursul carierei profesionale, cu privire la prevenirea rasismului, cetățenie, incluziune și educație privind diversitatea, cetățenia globală, educația pentru drepturile omului și predarea științelor umaniste. Acestui tip de formare ar trebui să i se acorde o atenție deosebită și nu să fie inclusă într-o clasificare generală privind o formă de rasism.

Se recomandă ca formarea eficientă să includă trei componente esențiale: cunoștințe despre conținut, cunoștințe pedagogice și cunoștințe personale.

Pentru a concepe programe de învățământ, strategii de predare și planuri de lecție eficiente, responsabili cu formularea politicilor și părțile interesate din domeniul educației pot utiliza următoarea diagramă pentru a stabili componentele relevante.

Această diagramă (inspirată din modelul UNESCO din 2015 privind educația pentru cetățenie globală: subiecte și obiective de învățare) servește drept exemplu și poate fi completată pentru a corespunde nevoilor și contextului cursului:

Cunoștințe privind conținutul <i>Ce trebuie să știe cadrul didactic, conținutul pe care trebuie să-l transmită cursanților</i>	Cunoștințe pedagogice <i>Abordări și metodologii pedagogice</i>	Cunoștințe personale <i>Conștientizarea cunoștințelor, experiențelor și prejudecăților (cum ar fi poveștile de familie transmise și conștientizarea la nivelul societății)</i>
• Studierea intensivă a istoriei și culturii romilor și a genocidului, în special în contextul local. • Aprofundarea înțelegerii contextului european mai larg și a istoricului acestei crime. • Conștientizarea cu privire la organizațiile și experții care oferă materiale educaționale și resurse pentru cadre didactice, pentru a preda despre istoria, cultura și persecuția romilor în perioada nazistă.	• Care sunt competențele, gradul de conștientizare și resursele specializate de care au nevoie cadrele didactice pentru a preda despre genocidul romilor în mod eficient și precis? • Cum pot fi folosite diferite metodologii de predare inovatoare, împreună cu mărturii, artă și cultură, pentru a reprezenta punctele de vedere ale romilor și genocidul? • Care sunt scopurile și obiectivele pentru predarea acestui subiect și cum ar putea evalua cadrele didactice realizările cursanților? Care sunt rezultatele preconizate ale învățării? • Care sunt modalitățile de identificare a prejudecăților și stereotipurilor împotriva romilor și ce strategii pot fi utilizate pentru a le contracara?	• Cât de conștient(ă) sunt? Care sunt prejudecățile și preconcepțiile mele? Care sunt responsabilitățile și îndatoririle de cadru didactic pentru a aborda antițigănistul, prejudecata și preconcepția? Care sunt contextele mai ample în care mă aflu și ce impact au asupra cursanților mei? • Ce responsabilități și obligații personale și profesionale sunt necesare pentru prezentarea istoricului și a memoriei victimelor? • În ce mod ne putem asigura că persoanele sunt recunoscute și respectate ca fiind cursanți independenți? • Care sunt provocările cu care mă voi confrunta în predarea acestei istorii? • Care sunt obiectivele mele personale în predarea despre genocidul romilor?
<i>Exemplu: Traiul romilor în perioada interbelică</i>	<i>Exemplu: Integrați vocile și punctele de vedere ale romilor</i>	<i>Exemplu: Explorați și deconstruiți concepțiile greșite locale și personale</i>

Voci ale romilor

„Dacă nu există cunoaștere, nu poate exista nici recunoaștere, iar acest lucru este ca o continuare tăcută a persecuției suferite de romi.”

Anna Daróczy, Ungaria

Resurse suplimentare

Universitatea online Barvalipe Roma

O platformă educațională online unde romii și persoane de alte etnii pot accesa cunoștințe despre identitatea/identitățile, istoria/istoriile și cultura/culturile romilor printr-o colecție de prelegeri susținute de cercetători romi.

Programe și instrumente ale Consiliului Europei

Un program de consolidare a capacităților care vizează integrarea istoriei romilor în programele școlare, cu șase instrumente care se concentrează asupra istoriei mai ample a romilor. Aceste resurse sunt compatibile cu Recomandările IHRA – care se axează pe perioada nazistă și vizează responsabilitățile cu formularea politicilor și părțile interesate din domeniul educației – promovând o abordare coerentă.

„Dzanes ko sem? (Știi cine sunt?)”

Materialul constă în hărți interactive cu referințe geografice și o publicație destinată liceelor ca manual suplimentar despre istoria discriminării și persecuției romilor. De asemenea, include o introducere în cultura, arta și istoria generală a romilor în limbile romani, sârbă și engleză.

Enciclopedia genocidului sintilor și romilor în Europa

Această enciclopedie a fost lansată în primăvara anului 2024 în limbile engleză și germană și reprezintă prima prezentare cuprinzătoare a cunoștințelor existente privind persecuția și uciderea sintilor și a romilor în Europa. La aceasta au contribuit peste 100 de autori din 25 de țări.

Genocidul uitat. Soarta sintilor și a romilor

Nouă biografii ale copiilor și tinerilor din opt țări sunt în centrul atenției pe acest site. Site-ul, care este disponibil în opt limbi, spune poveștile lor în mod sugestiv, folosind documente, fotografii și interviuri video.

Genocidul comis împotriva romilor și a sintilor din Europa în perioada național-socialistă

Această resursă este o platformă de învățare, disponibilă în 12 limbi, destinată copiilor, profesorilor și publicului larg. Aceasta oferă peste 70 de fișe de lucru, materiale suplimentare pentru profesori și este potrivită pentru copii cu vârsta de peste 14 ani.

Genocidul și persecuția romilor și a etnicilor sinti. Bibliografie și recenzie istoriografică

Această bibliografie adnotată cu peste 1 400 de referințe include o prezentare aprofundată a temelor majore și a domeniilor de cercetare aferente. Aceasta poate fi consultată pentru informații privind țări individuale sau subiecte specifice.

Recomandările IHRA privind predarea și învățarea despre Holocaust

O resursă importantă privind abordările educaționale pentru predarea și învățarea despre Holocaust, care conține orientări esențiale suplimentare și termeni-cheie, complementară Recomandărilor IHRA pentru predarea și învățarea despre persecuția și genocidul romilor în perioada nazistă.

OSCE/ODIHR

Pentru resurse suplimentare privind problemele generale și provocările cu care se confruntă romii și etnicii sinti în Europa.

„Diagnosticul rasial: țigan” - Genocidul etnicilor sinti și al romilor comis de autoritățile naziste și Lunga luptă pentru recunoaștere

Această expoziție online, realizată în limbile engleză și germană, prezintă cele mai importante etape care au dus la genocidul european. Aceasta pune un accent deosebit pe autoreprezentarea istoriei minorității, pe continuitatea antițigănistului/rasismului împotriva romilor după 1945 și pe contribuția comunităților la recunoașterea genocidului.

Tajsa - Podcasturi video și resurse educaționale despre genocidul romilor

Această colecție, disponibilă în limbile engleză și sârbă, prezintă podcasturi video și resurse educaționale despre cauzele și consecințele genocidului romilor, dar și despre construirea identității romilor și capacitatea comunităților rome din întreaga Europă. Aceasta a fost realizată în 12 regiuni europene.

Set de instrumente privind gestionarea mărturiilor

Cu acest set de instrumente, Dikh He Na Bister Roma Genocide Remembrance Initiative prezintă metode educaționale privind genocidul romilor pe baza mărturiilor supraviețuitorilor.

Vocile victimelor. Genocidul povestit prin mărturii ale populației sinti și ale romilor

Vocile victimelor face parte din RomArchive, arhiva digitală comunitară a artelor și culturilor populațiilor sinti și rome, care a fost dezvoltată de mulți actori internaționali începând din 2014. Este o colecție de surse din perspectiva celor afectați de persecuție și crimă din 20 de țări, disponibilă în limbile engleză, romani și germană, prezentată sub formă de scanări, transcrieri și fișiere audio, furnizate cu informații contextuale.

Alte resurse ale IHRA

Declarația de la Stockholm

Declarația ministerială IHRA din 2020

Definiția de lucru a anti-țigănistului/ discriminării împotriva romilor

Genocidul romilor: Prezentare generală a organizațiilor internaționale care lucrează pe probleme istorice și contemporane legate de genocidul romilor

IHRA - Reflecții privind terminologia pentru compararea Holocaustului

Carta IHRA pentru salvagardarea siturilor

